

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Žaneta Havelcová (roz. Sůkupová)

D O B R É M R A V Y

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Tomáš Pohl

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 20.11.2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20.11.2012

Žaneta Havelcová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala panu JUDr. Tomáši Pohlovi, vedoucímu mé diplomové práce, za cenné připomínky.

Obsah:

Úvod.....	4
1. Právní úprava dobrých mravů.....	5
1.1 Historie pojmu	5
1.2 Dobré mravy, morálka, veřejný pořádek	8
1.3 Právní úprava a pojem	9
1.4 Dobré mravy jako aplikační a interpretační pravidlo	13
1.5 Dobré mravy vs. zásada poctivého obchodního styku.....	15
2. Vybrané aplikační otázky dobrých mravů	17
2.1 Vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi	17
2.2 Úroky z prodlení, lichva, laesio enormis	21
2.3 Námitka promlčení ve vztahu k pojmu dobré mravy	23
2.4 Restituce.....	25
2.5 Smluvní pokuta	28
2.6 Reklama a dobré mravy soutěže	30
3. Dobré mravy v judikatuře Nejvyššího a Ústavního soudu České republiky	33
3.1 Dobré mravy versus princip právní jistoty	33
3.2 Význam dobrých mravů.....	34
3.3 Vybraná judikatura Nejvyššího soudu České republiky.....	35
3.4 Vybraná judikatura Ústavního soudu České republiky	39
4. Dobré mravy a civilní proces.....	46
4.1 Vliv pravdivých, ale nepoctivých argumentů	46
4.2 Dobré mravy v rukou soudců.....	48
5. Dobré mravy, nový občanský zákoník a judikatura Nejvyššího soudu Slovenské republiky	53
5.1 Dobré mravy v judikatuře Nejvyššího soudu Slovenské republiky.....	53
5.2 Dobré mravy v zákoně č. 89/2012 Sb. (tj. nový občanský zákoník)	56
Závěr	61
Seznam zkratk	62
Použitá literatura a prameny	63
Abstrakt.....	68
Resumé.....	69

Úvod

Téma dobrých mravů jsem si za téma své diplomové práce zvolila záměrně. Je to pojem, který má nejednoznačný obsah v průběhu času. Jinak jsou chápány dobré mravy počátkem 20. století, jiný rozměr dostávají na počátku 21. století. Neexistuje jednoznačná definice, poučka, která by nám přesně definovala, co to dobré mravy vlastně jsou. Dobré mravy chápeme jako tzv. *pružné ustanovení*.¹ Při aplikaci zákona, který institut dobrých mravů obsahuje, je třeba mít na mysli, že v různých případech mohou dobré mravy obsahovat něco zcela jiného. Všichni tušíme, co je zřejmě obsahem dobrých mravů, ale hranice jsou přesto nezřetelné.

Toto téma je však obsáhlé. Při studiu pramenů jsem zjistila, že toto téma skutečně není možné obsáhnout do jedné práce. Kdyby to bylo možné, existovala by již příslušná literatura. Ta by však stejně nebyla platná „navždy“, nýbrž jen po určitou dobu. Jak zmiňuji již výše, dobré mravy mají obsah relativní měnící se v čase stejně tak, jako se dynamicky mění společnost. Ve své diplomové práci bych ráda shrnula odborné články na toto téma, které pojem dobrých mravů v některých konkrétních situacích více osvětlují. Dále budu pracovat s novější judikaturou, která v některých případech institut dobrých mravů více přiblížila. Nekladu si za cíl zmapovat téma dobrých mravů v celém českém právním řádu, nýbrž nastínit oblasti, ve kterých se tento institut hojně objevuje, užívá a v jakém smyslu. Kromě české judikatury si přiblížíme i judikaturu slovenskou, která dle mého názoru obsahuje v některých rozhodnutích převratné názory, např. dobré mravy jakožto aplikační a interpretační pravidlo. Převratné proto, že české soudy totéž judikovaly o něco později.

A proč zrovna dobré mravy? Na toto téma mě zavedla stáž na soudu. Pojem dobrých mravů se často vyskytuje v zákonech. Často je užíván v odůvodněných rozhodnutích soudů a advokáti s nimi také rádi argumentují. Pojem dobré mravy je hojně užívaný a proto bych ráda ve své diplomové práci odpověděla na otázku, zda mají dobré mravy v dnešní moderní společnosti místo.

¹ Čečotová, V. Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve, Bratislava, EPOS 2005

1. Právní úprava dobrých mravů

V této kapitole se budu zabývat historií pojmu, dále právní úpravou dobrých mravů a samotným pojmem dobrých mravů. Kromě zákonné úpravy se zaměřím na definice dobrých mravů z české judikatury. Zajímavým pohledem na dobré mravy je náhled slovenských soudů na dobré mravy jako aplikační a interpretační pravidlo.

Někdy bývá zaměňován pojem morálky s dobrými mravy, pokusím se je tedy od sebe definičně odlišit. Nemohu opomenout zásadu poctivého obchodního styku, která je někdy považována za obdobu dobrých mravů v obchodním zákoníku. Zkusím se také podívat na použitelnost institutu dobrých mravů v obchodním právu.

Jedna z pouček říká, že dobré mravy zajišťují harmonii práva s mimoprávními společenskými systémy, především s morálkou a etikou. Zjistím, co je na této poučce pravdy. Dobré mravy úzce souvisí s morálkou. Avšak souvisí vůbec morálka s právem, když jedna ze základních pouček říká, že „*právo je minimum morálky*“?

1.1 Historie pojmu

Základy a souvislosti vztahující se k modernímu pojetí problematiky dobrých mravů nacházíme již v římském právu, poté i v právu středověkém a v *ius commune*. Římské právo a *ius commune* jsou mnohdy inspirací pro moderní pojetí institutu dobrých mravů, což pouze poukazuje na konzervativnost práva jako takového. Právě s odkazem na římskoprávní tradici se mimoprávní standardy označují jako *boni mores*, tedy dobré mravy.

Nezákonost soukromoprávních úkonů byla poprvé rozpracována v římském právu. *Boni mores* mají v římském právu dvojí funkci. Jsou kritériem pro mravy, ale i pro právo.² Dobré mravy jako právní pojem tedy byly konstituovány již v římskoprávním myšlení. Ani v klasickém římském právu však nenalezneme definici

² Čechotová V., Charakteristika pojmu „dobré mravy“ v slovenskom súkromnom práve, *Justičná revue*, 57, 2005, č. 2, str. 181

dobrých mravů. Gaius uvádí ve své učebnici dva příklady, ve kterých je mandátář pověřen mandantem k ukradení jisté věci konkrétní osobě nebo k fyzickému napadení konkrétní osoby. Gaius konstatuje, že takovýto mandát je proti dobrým mravům a nemůže vzniknout platný závazek.³ Neplatný je také závazek učiněný formou stipulace, ve kterém se jedna osoba zavazuje vůči druhé osobě, že jí zaplatí určitou částku, pokud tuto osobu nestanoví svým dědicem. Tento příklad popisuje Iulianus a říká, že tento úkon je neplatný pro rozpor s dobrými mravy.⁴

Velká pozornost problematice boni mores je věnována v pozdně klasickém období. Klauzule contra bonos mores je používána v případech nepřipustného omezování osobní svobody ve vztazích uvnitř rodiny či v případech neslušného či nedůstojného chování.⁵ Všeobecně se konstatuje, že dohody, označované latinským termínem pacta (pro odlišení od typových smluv contractus), které jsou v rozporu se zákony, císařskými konstitucemi či dobrými mravy, nemají žádnou právní sílu a jsou tedy neplatné. Všimněte si, že zde se objevují dobré mravy mezi prameny práva. „Dobré mravy byly totiž přijaty jako obecný normativní systém rovnocenný (v tomto ohledu) právu.“⁶

Pojem dobrých mravů hraje v římském soukromoprávním prostředí důležitou úlohu barometru společenského citění. Pro posouzení, zda je určitá kauza v rozporu s dobrými mravy, byli o stanovisko požádáni nejváženější římsští občané. Z tohoto nám vyplývá, jakým způsobem byl stanoven obsah dobrých mravů, ovšem vždy jen pro jeden konkrétní případ.

V období ius commune můžeme sledovat různé diskuze ohledně problematiky dobrých mravů. Prvním tématem je komentování případů v Corpus iuris civilis, přičemž byl sdílen pohled klasických právníků. V některých případech však došlo k odlišnému posouzení z hlediska korektivu dobrých mravů vlivem např. germánského obyčejového

³ Gaius in Salač, Jaroslav, *Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*; 2. Vydání, C.H.Beck, 2004, str. 11

⁴ Iulianus in Salač, Jaroslav, *Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*; 2. Vydání, C.H.Beck, 2004, str. 12

⁵ Salač, Jaroslav, *Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*; 2. Vydání, C.H.Beck, 2004, str. 12

⁶ Tamtéž, str. 13

práva a v důsledku vývoje pohledu na společenskou morálku.⁷ Dále se vyskytly nové problémové okruhy, které bylo třeba posoudit z hlediska dobrých mravů. Hugo Grotius uvádí, že „podle přirozeného práva se člověk nemůže zavázat k věcem (úkonům), které jsou nemožné (myšlena počáteční nemožnost) nebo nedovolené. Zavázat se lze pouze k tomu, co je v personale potestas daného subjektu.“⁸

V průběhu 18. a 19. století platí obecné pravidlo, že všechny právní úkony contra bonos mores jsou neplatné. Toto bylo zdrojem inspirace při přípravě občanskoprávních kodifikací v Německu a ve Francii.⁹ V 19. století byla v některých případech prohlašována neplatnost smluv omezujících obchodní svobodu pro rozpor s dobrými mravy. Stejně tak byla nepřipustná lichva a lichvářská ujednání.

Francouzský Code civil slučuje v čl. 1134 dobré mravy s dobrou vírou. Obecný občanský zákoník, ABGB, představuje první jednotnou kodifikaci občanského práva, která na území České republiky platila. U vzniku ABGB stála od počátku přirozenoprávní východiska. To je více než zřejmé z písemné instrukce císařovny Marie Terezie, kterou císařovna zaslala komisi, pracující na ABGB. V textu instrukce se píše: „Není třeba se vázat na římské právo, ale naopak je třeba se opřít o přirozenou slušnost.“¹⁰ Přirozenou slušností můžeme chápat dobré mravy. V ustanovení § 879 ABGB se uvádí demonstrativní výčet těch ujednání, která jsou považována ex lege za neslučitelné s dobrými mravy. Dále ABGB sankcionuje rozpor právního úkonu s dobrými mravy neplatností. Obdobné ustanovení dnešnímu ustanovení § 424 OZ nalezneme v ABGB také, a to v § 1295 ABGB.

V důsledku recepce platného rakouského práva Československou republikou tzv. recepční normou, platil ABGB na našem území i nadále.

⁷ Salač, Jaroslav, *Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*; 2. vydání, C.H.Beck, 2004, str. 14

⁸ Grotius H. in Salač, Jaroslav, *Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*; 2. Vydání, C.H.Beck, 2004, str. 3

⁹ Salač, Jaroslav, *Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*; 2. vydání, C.H.Beck, 2004, str. 15

¹⁰ Kadlecová, M. et al.: *Vývoj českého soukromého práva*, Praha: Eurolex bohemia, s. r. o., 2004, s. 78

V období let 1948-1989 je pojem dobrých mravů nahrazen politicky orientovaným slovním spojením „pravidla socialistického soužití“. Občanský zákoník z r. 1950 v ustanovení § 36 odst. 1 stanovil, že neplatný je právní úkon, který se přiči zákonu nebo obecnému zájmu. Pro výklad tohoto ustanovení je důležité ustanovení § 31 občanského zákoníku z r. 1950, které uvádělo, že projevy vůle je třeba vykládat vzhledem k okolnostem, jak to odpovídá pravidlům socialistického soužití ve vazbě na ustanovení § 3 téhož zákona. Socialistické občanské právo nepřiznávalo ochranu právním úkonům, které narušovaly jeho třídní podstatu, mařily socialistický účel a politické zájmy občanského práva.¹¹ Slovní spojení pravidla socialistického soužití je opět nahrazeno dobrými mravy v OZ až velkou novelou zákona č. 509/1991 Sb.

1.2 Dobré mravy, morálka, veřejný pořádek

Po definování pojmu dobré mravy vyvstává na mysl další pojem a to morálka. Často dochází k zaměňování těchto dvou pojmů. Je tedy morálka synonymem dobrých mravů?

„Morálka (z lat. *moralitas*, správné chování, od *mos*, *moris*, mrav) znamená celkovou představu správného jednání ve společnosti. Od pravidel zdvořilosti se liší tím, že se týká věcí závažných a podstatných, na druhé straně od práva se liší tím, že se nedá soudně vymáhat a na její porušení nejsou sankce (tresty).“¹²

Dobré mravy (lat. *boni mores*) jsou mravy, které jsou uznané za dobré společností a soudcem, přičemž rozhodující jsou kulturní normy národa, kde platí právní pořádek obsahující odkaz na dobré mravy. *Boni mores* častěji chápeme intuitivně než rozumově. V tomto případě platí rčení „*jiný kraj, jiný mrav*“, které vyjadřuje časovou a prostorovou proměnlivost mravů. Dobré mravy tedy můžeme vyložit jako

¹¹ Salač, Jaroslav, *Rozpor dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*; 2. vydání, C.H.Beck, 2004, str. 230

¹² *Morálka*, *Wikipedie* [online]. 2011 [cit. 2011-11-13] Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Mor%C3%A1lka>

pravidlo chování, které je všeobecně přijímané většinou společností, aniž by došlo ke způsobení újmy jinému člověku, zvířeti, přírodě nebo společnosti.¹³

Dobré mravy se ovšem mohou prolínat ještě s jiným právním pojmem a to s veřejnou morálkou. Oba pojmy jsou obsahově odlišné, ač se hranice zdá velmi neostrá. „Veřejnou morálkou vystihujeme obsah veřejného mínění rozhodné části slušné společnosti o tom, co je nebo není veřejně pohoršlivé, aniž by to muselo být někomu na újmu. ... Jinak řečeno, v případě veřejné morálky je kladen důraz na veřejný či obecný zájem na morální kulturnosti lidského společenství.“¹⁴

Veřejný pořádek (lat. *ordre public*) je dalším pojmem vedle dobrých mravů, který bývá zaměňován s veřejnou morálkou. Veřejný pořádek můžeme definovat jako „stav věcí vylučující či omezující nebezpečí veřejné poruchy, tzn. poruchy způsobilé ohrozit kohokoli.“¹⁵

1.3 Právní úprava a pojem

Pojem „*dobré mravy*“ se vyskytuje v českém právu v mnohých ustanoveních. V občanském zákoníku se s ním můžeme setkat hned na začátku, v ustanovení § 3 odst. 1. a poté v mnohých dalších. V obchodním zákoníku se např. v ustanovení § 8 či v ustanovení § 44 setkáváme s pojmem dobré mravy soutěže. Ovšem nikde nejsou dobré mravy definovány. Co tedy tento pojem označuje? „Dobré mravy jsou etická (morální) pravidla chování mezi lidmi vyjadřující vzájemnou slušnost, toleranci a vzájemné respektování v chování.“¹⁶ Nebo podle Vladimíra Kubeše „dobré mravy jsou mravy, uznané dobrými dotyčnou společností a soudcem.“¹⁷ Dle Bohumila Havla můžeme dobré mravy chápat jako soubor určitých, společností vytvořených a

¹³ Telec, I: Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek, Právní rozhledy, roč. 2011, č. 1, str. 1-6

¹⁴ Telec, I: Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek, Právní rozhledy, roč. 2011, č. 1, str. 1-6

¹⁵ Tamtéž, str. 5

¹⁶ Plecítý, Vladimír; Kocourek, Jiří, Občanský zákoník, 4. vydání, Eurounion, 2007

¹⁷ Kubeš, V. in Rouček, F. et al.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému II., Praha: V. Linhart, 1935, str. 134

uznávaných pravidel slušnosti, které vedou jedince jak k vzájemnému respektování se navzájem, tak k nepoškozování všeobecných zájmů společnosti.¹⁸

O definování pojmu dobré mravy se snaží Nejvyšší i Ústavní soud. Tyto definice jsou v některých případech obdobné, v jiných ne. K pojmu dobrých mravů z judikátu Ústavního soudu II. ÚS 249/97: „*Dobré mravy jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu. Takovéto hodnocení přísluší výhradně obecným soudům, není ani v možnostech ústavního soudu vnikat do oněch subtilních vztahů jednotlivců, pokud jejich jednání nesignalizuje porušení základních práv a svobod.*“¹⁹

Dle judikátu Nejvyššího soudu České republiky Rc 62/97 se dobrými mravy rozumí „*souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.*“²⁰

Od soudních definic dobrých mravů se vrátím ke generální klauzuli s obecným dopadem, kterou je ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku v platném znění, které říká: „*Výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy.*“ To znamená, že výkon práv a povinností v občanskoprávních vztazích nesmí být v rozporu jak se zákonem, tak s dobrými mravy, tedy nesmí být *contra bonos mores*. Podle převažujícího výkladu výkon práva v rozporu s dobrými mravy znamená, že výkon práva se ocitne v rozporu s uznávaným míněním společnosti. Pokud by výkon práva nebo povinností byl v rozporu s ustanovením § 3

¹⁸ Čečetová V., Charakteristika pojmu „dobré mravy“ v slovenskom súkromnom práve, Justičná revue, 57, 2005, č. 2, str. 183

¹⁹ Plecítý, Vladimír; Kocourek, Jiří, Občanský zákoník, 4. Vydání, Eurounion, 2007

²⁰ Plecítý, Vladimír; Kocourek, Jiří, Občanský zákoník, 4. Vydání, Eurounion, 2007

odst. 1 OZ, pak by soud takovému výkonu práva či povinnosti neposkytl ochranu, aniž by se tím však něco měnilo na samotné existenci práva či povinnosti. Nejvyšší soud v rozhodnutí sp. zn. 22 Cdo 1659/2000 hovoří o ustanovení § 3 odst. 1. „*Ustanovení § 3 odst. 1 OZ patří k právním normám s relativně neurčitou abstraktní hypotézou, které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu xxx. Odpovídající úsudek soudu musí být podložen důkladnými skutkovými zjištěními a současně přesvědčivě dokládat, že tato zjištění dovolují v konkrétním případě závěr, že výkon práva je s dobrými mravy skutečně v rozporu.*“²¹

Ustanovení § 39 občanského zákoníku v platném znění pojednává o neplatnosti právního úkonu. „*Neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům.*“ Neplatnost dle § 39 je neplatností absolutní. Právní úkon contra bonos mores bude takový úkon, který se přičí morálce, ačkoliv je v souladu se zákonem. Je to právní úkon, který právě pro rozpor s morálkou je společností odmítán. Právní úkon se přičí dobrým mravům, pokud se jeho obsah, bez ohledu na smluvní volnost, ocitne v rozporu s dobrými mravy. Vyčerpávající definice dobrých mravů není se zřetelem k ustanovení § 3 odst. 1 k pestrosti a mnohosti možná. Právní úkon se přičí dobrým mravům například v případě, kdy si smluvní strany sjednaly ve smlouvě o půjčce nepřiměřeně vysoký smluvní úrok, stejně tak jako by při jiné smlouvě byla sjednána nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta. Dalším případem může být situace, kdy vlastník bytu, resp. vlastník budovy, nabídne dosavadnímu nájemci byt k přednostnímu odkoupení, ale za přemrštěnou cenu.²² Tohoto ustanovení se také týká rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1993/2001. Tento judikát prohlásil za lichevní smlouvy takové smlouvy, které zneužívají něčí nezkušenost, tíseň či rozumovou slabost nebo něčí rozumové rozrušení, přičemž hodnota vzájemného protiplnění je v hrubém nepoměru. Takovéto smlouvy jsou pro jejich zjevný rozpor s dobrými mravy absolutně neplatné.

²¹ NS sp. zn. 22 Cdo 1659/2000 in Švestka, Spáčil, Škárová et al.: Občanský zákoník I - Komentář § 1-459, 1. vydání, C.H.Beck 2008, str.65

²² Ustanovení § 22 odst. 1 zák. č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů

Ustanovení § 424 občanského zákoníku v platném znění nám říká, že „za škodu odpovídá i ten, kdo ji způsobil úmyslným jednáním proti dobrým mravům“. Hlavním smyslem tohoto ustanovení je postihnout toho, kdo jinému způsobí škodu jednáním, které úmyslně směřuje proti dobrým mravům. Východiskem tohoto ustanovení je zakotvení povinnosti respektování morálních pravidel a to i za těch okolností, kdy konkrétní povinnosti nejsou vyjádřeny v právním předpise, nýbrž vyplývají z dobrých mravů.²³ Jestliže někdo vykonává své právo takovým způsobem, že dochází k záměrnému poškození jiného, jedná se o šikanózní výkon práva, a tedy o jednání proti dobrým mravům. Má-li toto jednání škodný následek, pak je zde dána odpovědnost za škodu v takovém rozsahu, v jakém bylo toto chování proti dobrým mravům příčinou. Občanský zákoník požaduje ovšem úmysl, sankcionuje tedy jen případy, kdy jednání bylo úmyslné.

V ustanovení § 564 občanského zákoníku, v platném znění, se říká, že „je-li doba plnění ponechána na vůli dlužníka, určí ji na návrh věřitele soud podle okolností případu tak, aby to bylo v souladu s dobrými mravy“. Dobré mravy tu fungují jako limitace úvahy soudce pro stanovení doby plnění, tj. pariční lhůty.²⁴

Ustanovení § 630 občanského zákoníku, v platném znění upravuje právo dárce domáhat se vrácení daru, jestliže se obdarovaný chová k němu a členům jeho rodiny tak, že tím hrubě porušuje dobré mravy. Co je hrubým porušením dobrých mravů, to se dočteme v komentáři k tomuto ustanovení: „*Předpokladem úspěšného uplatnění práva dárce není jakékoliv nevhodné chování obdarovaného nebo pouhý nevděk, ale takové chování, které s ohledem na všechny okolnosti případu lze kvalifikovat jako hrubé porušení dobrých mravů.*“²⁵ Jedná se tedy buď o porušení značné intenzity nebo o porušování opakované, a to např. hrubými urážkami, neposkytnutím potřebné pomoci nebo třeba fyzickým násilím. Musí se jednat o takové chování obdarovaného vůči dárce, aby se dalo objektivně posoudit jako hrubé porušení mravních a etických norem společnosti. Důležité je, aby se objektivně jednalo o takovéto chování, nikoliv

²³ Švestka, Spáčil, Škárová et al.: Občanský zákoník I - Komentář § 1-459, 1. vydání, C.H.Beck 2008, str. 1092

²⁴ Tégl, P.: O dobrých mravech, Bulletin advokacie, 2011, č. 7-8, str. 36

²⁵ Švestka, Spáčil, Škárová et al.: Občanský zákoník I - Komentář § 1-459, 1. vydání, C.H.Beck 2008, str. 1637

subjektivní pocit dárce.²⁶ Není však nutné, aby závadné chování dosáhlo intenzity trestného činu nebo přestupku. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu, zveřejněného pod sp. zn. 22 Cdo 1620/2001, je k platnosti právního úkonu směřujícího dárce k vrácení daru z hlediska jeho určitosti nezbytné, aby v něm byly uvedeny konkrétní skutečnosti, v nichž dárce spatřuje hrubé porušení dobrých mravů vůči němu nebo členům jeho rodiny.²⁷ Dále dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 1192/2003 nelze za hrubé porušení dobrých mravů ve smyslu ustanovení § 630 OZ považovat stav, kdy nezletilé dítě vyslovilo souhlas s podáním trestního oznámení, které učinila jeho matka vůči dárce, a stav, kdy obdarovaná sdělila dárce, který měl darovací smlouvou zřízeno právo doživotního bezplatného užívání nemovitosti, že tuto nemovitost prodá.

1.4 Dobré mravy jako aplikační a interpretační pravidlo

Interpretací v oblasti práva rozumíme výklad právního předpisu. Předmětem interpretace právních předpisů je konkrétní sémantický problém, který byl již v římském právu známý a byl vyjádřený dodnes platnou Celsovou větou „*Scire leges non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem.*“, v překladu tedy „*Znát zákony neznamená držet se jejich slov, ale znát jejich moc/účinnost a sílu*“. Tato sentence se stala teoretickým východiskem pro interpretaci právních předpisů v 19. století.

Aplikací práva rozumíme realizaci práva orgány státu, která je upravena zvláštními procesními pravidly. Aplikací práva vykonávají soudy jako státní orgány. Soudci vykonávají autentickou a závaznou subsumpci skutkové podstaty, o které rozhodují, pod všeobecnou právní normu, tj. rozhodují o tom, která právní norma bude na daný případ aplikovaná.

Dobré mravy nejsou jen pojmem. Jsou i pravidlem, a to jak při aplikaci práva, tak při interpretaci právních předpisů. Soudce v kontinentálním právním systému právní předpisy sám netvoří, ani je neformuluje. Soudce dle těchto předpisů „*jen*“ rozhoduje.

²⁶ Švestka, Spáčil, Škárová et al.: Občanský zákoník I - Komentář § 1-459, 1. vydání, C.H.Beck 2008, str. 1637

²⁷ tamtéž, str. 1640

Jeho povinností je aplikovat příslušnou právní normu. Soudce má rozhodovat spravedlivě, v rámci daných předpisů, kterými je vázán. Dle čl. 95 odst. 1 Ústavy je „soudce při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu; je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou.“ Soudcovská funkce musí být však nestranná a to z toho důvodu, aby soudce měl podmínky k spravedlivému rozhodování. Soudce však nemůže soudit dogmaticky, nemůže dojít k situaci, kdy se právo mění v bezpráví, iniuria. Proto musí užívat equitu a oporou jsou mu přitom tzv. pružné normy pružné úpravy. Dogmatická aplikace je ovšem lehčí než použití equity. Equita totiž vyžaduje více teoretických znalostí a více přemýšlení při samotné aplikaci. Umění používat equitu je tedy vyvrcholením soudcovských schopností.

Jen malá odbočka k výše zmiňovanému pojmu equita - dle mého názoru není možné vložit rovnítko mezi equitu a dobré mravy. Equita bývá často chápána jako synonymum spravedlnosti. Já ji chápu spíše ve smyslu abstraktního morálního měřítka. Equita v jistém slova smyslu vlastně zobecňuje dobré mravy.

Za základ equity je v ČR považováno ustanovení § 3 odst. 1 Občanského zákoníku, podle něhož „výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy“. Stanovuje tak i jedno z interpretačních pravidel – dobré mravy. Totožné znění ustanovení § 3 odst. 1 je dosud zachováno i na Slovensku a Nejvyšší soud SR zdůraznil interpretační význam tohoto ustanovení v rozhodnutí č. 3 Cdo 49/96, podle kterého „toto ustanovení nemá vlastní přímou normotvornou platnost – upravuje jen způsob aplikace a interpretace ustanovení, která přímo upravují právní vztahy, a to na základě všeobecných morálních pravidel, elementární slušnosti a tolerance a morálního charakteru konajících.“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 664/2002 také později výslovně stanoví, že princip ochrany dobrých mravů představuje „hodnotící měřítko, s funkcí převážně interpretační.“

Slovenský Nejvyšší soud v rozhodnutí č. 88, uveřejněném ve Zbierke rozhodnutí a stanovisk súdov Slovenskej republiky č. 6-7, roč. 1998, uvádí následující: „Dobré

*mravy (boni mores) patria k zásadám súkromného práva, bývajú užívané ako kritérium obmedzujúce subjektívne práva v ich obsahu alebo častejšie obmedzujúce výkon subjektívnych práv. Dobré mravy hoci sú zákonným pojmom, a teda majú funkciu normotvornú, nie sú zákonom definované. Ich obsah spočíva vo všeobecne platných normách morálky, pri ktorých je daný všeobecný záujem ich rešpektovania. Posúdenie konkrétneho obsahu pojmu dobré mravy patrí vždy od prípadu k prípadu sudcovi.*²⁸

1.5 Dobré mravy vs. zásada poctivého obchodného styku

Pojem zásady poctivého obchodného styku používa zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (ďalej len OBCHZ), institut dobrých mravů je upraven v OZ. Stejně jako OZ nedefinuje dobré mravy, OBCHZ nedefinuje zásady poctivého obchodného styku. Obecně můžeme říci, že poctivý obchodní styk je obdobou dobrých mravů pro obchodní vztahy. Nejvyšší soud se pomocí judikatury nesnaží poctivý obchodní styk definovat, ale pouze pomocí dílčích zásad nastínit, co k poctivému obchodnímu styku patří, např. v rozhodnutí sp. zn. 32 Odo 468/2003 patří k zásadám poctivého obchodného styku včasné a řádné plnění závazků.

Poctivý obchodní styk nemůžeme zaměňovat s pojmem dobrých mravů. Obchodní zákoník je zákonem speciálním k občanskému zákoníku, proto poctivý obchodní styk bude mít přednost. Ovšem občanský zákoník je předpisem obecným, platícím podpůrně pro celé soukromé právo, tedy i dobré mravy budou podpůrně aplikovány na obchodněprávní vztahy. Z tohoto vyplývá, že dobré mravy a poctivý obchodní styk nelze zaměňovat. Dle autora článku „K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku“²⁹ se pozapomíná na Celsovu sentenci: „Scire leges non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem“ – „Znát zákony neznamená držet se jejich slov, ale znát jejich moc/účinnost a sílu“.

²⁸ Čečetová V. Charakteristika pojmu „dobré mravy“ v slovenskom súkromnom práve, Justiční revue, 57, 2005, č.2, s.178-184

²⁹ Havel, B. www.juristic.cz: K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku. In: [online]. 2001, 12.10.2001 [cit. 2012-06-02]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/84114/clanek/j_obchod2.html

Ustanovení § 39 OZ stanoví, že neplatný je takový právní úkon, který se svým obsahem nebo účelem přičí dobrým mravům. Dle občanského zákoníku se jedná o neplatnost absolutní. Ustanovení § 265 OBCHZ stanoví následující: „*Výkon práva, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, nepožívá právní ochrany*“. Jde o takové jednání, kterým osoba, která vykonává právo, nesleduje hospodářský cíl, nýbrž se snaží poškodit druhou stranu, popřípadě se nepoctivými prostředky snaží dosáhnout hospodářského cíle. V tomto případě nebude následkem neplatnost. Tento výkon práva nebude požívat právní ochrany, takže nebude vynutitelný a bude mít charakter naturálního výkonu práva.³⁰

K poctivému obchodnímu styku se přihlíží i v ustanovení § 292 odst. 1 OBCHZ: „*Obsah smlouvy se určí podle účelu zřejmě sledovaného uzavřením budoucí smlouvy, přičemž se přihlédne k okolnostem, za nichž byla sjednána smlouva o uzavření budoucí smlouvy, jakož i k zásadě poctivého obchodního styku*“. Dále v ustanovení § 381 OBCHZ: „*Místo skutečně ušlého zisku může poškozená strana požadovat náhradu zisku dosahovaného zpravidla v poctivém obchodním styku za podmínek obdobných podmínkám porušené smlouvy v okruhu podnikání, v němž podniká.*“

³⁰ Havel, B. *www.juristic.cz: K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku*. In: [online]. 2001, 12.10.2001 [cit. 2012-06-02]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/84114/clanek/j_obchod2.html

2. Vybrané aplikační otázky dobrých mravů

V této kapitole nazvané „Vybrané aplikační otázky dobrých mravů“ se budu zabývat, jak již napovídá název kapitoly, některými vybranými otázkami z této oblasti. Záměrně vybranými otázkami proto, že těchto zajímavých případů týkajících se dobrých mravů je příliš a každý případ by si zasloužil prostor. Já jsem si ovšem dovolila vybrat takové, které jsou dle mého názoru poměrně rozporuplné a rozpoutávají hlasité diskuze nejen mezi odborníky.

Jedním z takových témat je vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi. Další ožehavou otázkou je otázka úroků z prodlení, tzv. *laesio enormis* a lichvy. Třetím bodem této kapitoly je námitka promlčení. Čtvrtým bodem této kapitoly bude restituce a pátým bodem smluvní pokuta. Posledním bodem, kterým se budu v této kapitole zabývat, je reklama a dobré mravy soutěže.

2.1 Vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi

Vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi je stále velmi aktuálním a častým tématem. Obzvláště jedná-li se o případy, kdy výživné bylo přiznáno rozvedenému manželovi, který byl již delší dobu s bývalým partnerem rozveden a stav nezaopatřenosti si zavinil sám.

Autor článku „Vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi a dobré mravy“³¹ Martin Kornel se svém článku pouští do historické exkurze institutu výživného rozvedeného manžela, proto historii tohoto institutu jen zevrubně nastíním.

Zákon č. 946/1811 Sb. Z.s., obecný zákoník občanský (dále OZO) je prvním právním předpisem platným na našem území, který obsahuje instituty přibližující se výživnému rozvedeného manžela. Tento právní předpis byl převzat zákonem č. 11/1811

³¹ Kornel, M. Vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi a dobré mravy, *Jurisprudence*, 2006, č. 7, s. 36-41

Sb. do právního řádu samostatného Československa. „Ve sledovaném období přicházelo plnění partnerovi na způsob výživného rozvedeného manžela v úvahu ve dvou případech, a to pro rozluky, upravenou zákonem č. 320/1919 Sb., a pro rozvod od stolu a lože a upravený v OZO.“³² U výživného mezi manžely po rozvodu od stolu a lože mohlo dojít dle OZO k situaci, kdy se manželé dohodli o rozvodu a o vzájemné alimentaci, nebo došlo rozvodu na žádost jednoho z manželů a v takovém případě bylo podle ustanovení § 1264 OZO důležité pro přiznání výživného to, zda manžel žádající výživné po rozvodu byl shledán na rozvodu vinným či nevinným. Nárok na alimentaci ex lege existoval v případě, že výživné požadoval nevinný manžel, pak nezáleželo, zda druhý manžel byl shledán vinným či nikoliv. Ovšem soud mohl přiznat alimenty také v případě, že vinu na rozvodu nesli oba manželé.

Zákon o právu rodinném (dále jen ZR), účinný od 01. 01. 1950, obsahoval institut podobný vyživovací povinnosti k rozvedenému manželovi a tento institut je označován jako „úhrada k uspokojení osobních potřeb“. V tomto zákoně je rozvod manželství založen na principu viny, proto tato úhrada náležela pouze manželovi, který nebyl schopen sám uspokojit své životní potřeby a zároveň nebyl rozvodem vinen. Ovšem v ZR byla i výjimka, závisející na uvážení soudce. Soudce mohl přiznat tuto úhradu též manželovi, který měl na rozvodu vinu, ovšem pouze za předpokladu, že rozvratem manželství byli vinni oba manželé.

Zákon o rodině (dále jen ZOR) s účinností od 01. 04. 1964 nově upravoval institut vyživovací povinnosti k rozvedenému manželovi. Tento zákon již nezjišťoval, kdo byl na rozvodu vinen. Také zakotvil pětiletou lhůtu pro trvání vyživovací povinnosti, dále však existovaly výjimky z této pětileté lhůty – soud mohl z důležitých důvodů tuto lhůtu prodloužit. Pětiletá lhůta byla ovšem zrušena k 01. 04. 1983, protože její zavedení se v praxi ukázalo jako nešťastné³³.

³² Kornel, M. Vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi a dobré mravy, *Jurisprudence*, 2006, č. 7, s. 36

³³ Kornel, M. Vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi a dobré mravy, *Jurisprudence*, 2006, č. 7, s. 37

Zákon o rodině po „velké novele“, která byla provedena zákonem č. 91/1998 Sb., přináší mnoho změn. Tato novela změnila charakter zákona, mimo jiné se významně dotkla institutu výživného. Výživným rozvedeného manžela se zabývá část třetí, hlava IV. a dále ustanovení společná pro všechny typy výživného obsažená v hlavě VI. V ustanovení § 92 ZOR je upravené výživné, na které má nárok rozvedený manžel, který není schopen se sám živit. Zákon zde hovoří o „přiměřené výživě“ a již nestanoví lhůtu, ve které musí být zažádáno, ani dobu, na kterou může být přiznáno.

Druhým typem výživného pro rozvedeného manžela je tzv. sankční výživné upravené v ustanovení § 93 ZOR, na které má nárok manžel, který se převážně nepodílel na rozvratu manželství, a kterému rozvodem byla způsobena závažná újma. Toto výživné je možné přiznat nejdéle na dobu tří let od rozvodu v takové výši, aby hmotná i kulturní úroveň obou rozvedených manželů byla stejná.

Nárok na plnění obou typů výživného upraveného v ZOR zaniká, pokud oprávněný manžel nabude schopnost sám se živit, uzavře nové manželství nebo oprávněný či povinný manžel zemře. Zvláštním typem zániku je splnění jednorázovou částkou na základě dohody podle ustanovení § 94 ZOR mezi povinným a oprávněným.

Institut dobrých mravů je obsažen v nynějším ustanovení § 96 odst. 2 ZOR, dle kterého je na soudu, aby nepřiznal výživné rozvedenému manželovi, pokud by takové přiznání výživného bylo v rozporu s dobrými mravy. Do 31. 07. 1998 byl text ustanovení § 96 odst. 2 odlišný v tom smyslu, že nárok nelze přiznat, pokud by to bylo v rozporu se zásadami morálky socialistické společnosti.³⁴ Přiznání výživného by bylo v rozporu s dobrými mravy v případě, kdy mezi manžely nevznikly rozdíly ve schopnosti se zaopatřit za trvání manželství a pokud na vzniku těchto rozdílů nenesl bývalý povinný manžel podíl.

Kdy je tedy přiznání výživného rozvedenému manželovi v rozporu s dobrými mravy dle současné judikatury? Například byl-li rozvedený manžel odsouzen

³⁴ Kornel, M. Vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi a dobré mravy, Jurisprudence, 2006, č. 7, s. 39

k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za spáchání trestného činu a následkem odsouzení byl s ním rozvázáán pracovní poměr, pak je v této situaci rozvedený manžel neschopen se nadále sám živit, avšak nárok na výživné nemá. Do této situace se sám dostal svým protiprávním jednáním, tedy spácháním trestného činu a jeho následky ponese sám, nikoliv ještě jeho bývalý manžel ve formě vyživovací povinnosti k rozvedenému manželovi.

Dalším důvodem je nevěra. Tato otázka je však ošemetná. Je nutné posuzovat případ od případu. Někdy se může jednat jen o letmou známost, v extrémních případech může dojít ke zjištění, že jeden z partnerů vedl dvojí život. Pokud vážný milostný vztah existoval již před rozvodem manželství a je zřejmé, že manželství bylo rozvedeno právě kvůli nevěře, pak nárok na výživné v tomto případě nelze přiznat. Oprávněný manžel se zachoval nemorálně a neeticky k povinnému manželovi a bylo by v rozporu s dobrými mravy ještě požadovat výživné. Jiná situace je ovšem za předpokladu, že milostný poměr vznikl až po rozvodu manželství. Pak je dle M. Kornela podstatné, jakou podobu tento partnerský vztah má. Zda oprávněný manžel sdílí společnou domácnost s novým partnerem a zda se věnuje vedení společné domácnosti namísto vlastní pracovní činnosti.³⁵

ZOR dává přednost uzavření dohody mezi rozvedenými manžely před soudním rozhodováním o výživném rozvedeného manžela. Toto vyplývá z ustanovení § 92 odst. 1. ZOR dále tuto dohodu neupravuje, vztahují se tedy na ní obecná ustanovení OZ. U těchto smluv může ovšem také dojít k rozporu s dobrými mravy. Například v případě, kdy dojde ke stanovení příliš nízké částky plnění. Touto dohodou by se strany snažily obejít smysl zákona, protože by dohoda zbavovala povinného manžela povinnosti platit výživné v zákonem stanovené výši. Právě v tomto vidíme dle M. Kornela rozpor s dobrými mravy.³⁶

³⁵ Kornel, M. Vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi a dobré mravy, *Jurisprudence*, 2006, č. 7, s. 39

³⁶ Tamtéž, s. 39

2.2 Úroky z prodlení, lichva, *laesio enormis*

Úrokem z prodlení je platba, která náleží věřiteli, pokud dlužník nesplnil své povinnosti a včas nesplatil svůj peněžité závazek a je tedy v prodlení. Nejedná se o sankci, ale o náhradu ceny peněz (tedy náhradu za věřitelovu nemožnost jimi ke dni splatnosti disponovat). Nárok na úrok z prodlení vzniká věřiteli nezávazně na důvodech, které vedly k nesplnění včasného závazku. Dlužník je povinen zaplatit úrok dnem, kdy nedodržel datum splatnosti, až do dne zaplacení.³⁷

Pokud soud svůj závěr o rozporu ujednání o výši úroku z prodlení s dobrými mravy založí pouze na porovnání smluvené sazby se sazbou zákonnou, aniž by byly zjištěny, zhodnoceny a zohledněny konkrétní okolnosti daného případu, jako to vyžaduje ustanovení § 3 odst. 1 OZ, pak soud nepostupoval v souladu s judikaturou. Toto právní posouzení věci bude neúplné a tudíž nesprávné. Právně významnými okolnostmi, dle kterých bude posuzováno, zda se ujednání o výši úroku z prodlení nepříčí dobrým mravům, mohou být jen ty okolnosti, které již existovaly v době uzavření smlouvy.³⁸ Toto vyplývá z rozsudku Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 23 Cdo 1458/2007 ze dne 31.03.2009.

Lichva neboli úžera (pravděpodobně z lat. *usura*) je obecně závazek nepřiměřený k zisku závazkem získaným. Nejčastějším příkladem jsou půjčky s velkými nebo dokonce obrovským úroky, třeba i 100 % za každý den.³⁹ V ustanovení § 1796 z. č. 89/2012 Sb., tj. nového občanského zákoníku, ve znění k březnu 2012, je lichva definována následovně: „*Neplatná je smlouva, při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru.*“

³⁷ *Úrok z prodlení*, Wikipedie, [online]. 2012, 29. 03. 2012 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Arok_z_prodlen%C3%AD

³⁸ *Úroky z prodlení a dobré mravy*. *Epravo.cz* [online]. 2009, 09.06.2009 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/urok-z-prodleni-a-dobre-mravy-56735.html>

³⁹ *Lichva*, Wikipedie, [online]. 2012, 26. 05. 2012 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Lichva>

Nový občanský zákoník obsahuje také v § 1797 ustanovení, dle kterého nemůže podnikatel, který uzavřel smlouvu při svém podnikání požadovat zrušení smlouvy z důvodu *laesio enormis*, ani se nemůže dovolávat neplatnosti smlouvy z důvodu lichvy.

Zásada zákazu *laesio enormis* neboli zásada zákazu nadměrného poškození, dříve označována také jako zásada zákazu zkrácení nad polovinu, je obsažena nově v novém občanském zákoníku. Nejedná se o žádnou novou originální zásadu. Tato zásada pochází již z doby justiniánského práva, kdy požadovala pro prodej nemovitosti, aby kupní cena byla *spravedlivá*.⁴⁰ Dřívější český název této zásady, tedy zákaz zkrácení nad polovinu, značí, že nebylo přípustné prodat nemovitost za cenu nižší, než byla polovina hodnoty nemovitosti. Strana prodávající se v takovém případě mohla zpětně domáhat doplacení rozdílu mezi cenou, za kterou byla nemovitost prodána, a cenou *spravedlivou*. V pozdější době, ve středověku, byla tato zásada rozšířena i na prodej movitých věcí. Obecný zákoník občanský z roku 1811, obsahoval tuto zásadu v ustanovení § 934: „*Neobdržela-li jedna strana na obecné hodnotě při dvoustranně závazném jednání ani polovici toho, co druhé straně dala, skýtá zákon zkrácené straně právo žádati zrušení a uvedení v předešlý stav. Avšak druhá strana může jednání zachovati v platnosti tím, že jest ochotna nahraditi, čeho se do obecné hodnoty nedostává. Nepoměr hodnoty se určuje podle času, kdy bylo jednání uzavřeno.*“⁴¹ Je tedy logické, že se tato zásada vrátí i do našeho právního řádu.

V novém občanském zákoníku, z. č. 89/2012 Sb., ve znění k březnu 2012, se objevuje v § 1793 odst. 1 následující ustanovení o neúměrném zkrácení: „*Zavází-li se strany k vzájemnému plnění a je-li plnění jedné ze stran v hrubém nepoměru k tomu, co poskytla druhá strana, může zkrácená strana požadovat zrušení smlouvy a navrácení všeho do původního stavu, ledaže jí druhá strana doplní, oč byla zkrácena, se zřetelem k ceně obvyklé v době a místě uzavření smlouvy. To neplatí, pokud se nepoměr vzájemných plnění zakládá na skutečnosti, o které druhá strana nevěděla ani vědět nemusela.*“ Dále ustanovení § 1793 odst. 2 upraví, na které případy se odst. 1 nepoužije.

⁴⁰ Hrbková, K. Zákaz neúměrného zkrácení. *Epravo.cz* [online]. 2008, 12. 11. 2008 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zakaz-neumerneho-zkraceni-55323.html>

⁴¹ Hrbková, K. Zákaz neúměrného zkrácení. *Epravo.cz* [online]. 2008, 12. 11. 2008 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zakaz-neumerneho-zkraceni-55323.html>

Nepoužije se pro případ nabytí na komoditní burze, při obchodu s investičním nástrojem podle jiného zákona, v dražbě či způsobem postavený veřejné dražbě naroveň, ani pro případ sázky nebo hry, anebo při narovnání nebo novaci, pokud byly poctivě učiněny. Ustanovení § 1794 odst. 1 dále uvádí, že „*právo podle § 1793 nevzniká, pokud důvod nepoměru vzájemných plnění vyplývá ze zvláštního vztahu mezi stranami, zejména pokud zkrácená strana měla úmysl plnit zčásti za úplatu a zčásti bezúplatně, nebo jestliže již nelze výši zkrácení zjistit*“ a v ustanovení § 1794 odst. 2 pokračuje, že „*právo podle § 1793 nevzniká ani tehdy, vzdala-li se jej zkrácená strana výslovně a prohlásila-li, že plnění přijímá za mimořádnou cenu ze zvláštní obliby, anebo souhlasila-li s neúměrnou cenou, ač jí skutečná cena plnění byla nebo musela být známa*“. V neposlední řadě ustanovení § 1795 omezuje dobu, po kterou je možné právo uplatnit dle ustanovení § 1793 a to do jednoho roku od uzavření smlouvy, jinak prekluduje.

2.3 Námitka promlčení ve vztahu k pojmu dobré mravy

„Zatímco dříve občanskoprávní soudy při hodnocení námitky promlčení obvykle dovozovaly, že výkon práva vznášet tuto námitku nemůže stát v rozporu s dobrými mravy, dnes již obecné soudy takovou možnost připouštějí,“⁴² říká A. Nezdařil ve svém článku „*Námitka promlčení v rozporu s dobrými mravy?*“.

Nejvyšší soud ČR opakovaně uvádí, že námitka promlčení může být ve výjimečných případech za určitých okolností skutečně v rozporu s dobrými mravy. V těchto případech pak nalézací soud odepře účastníkovi právo námitku promlčení vznést.

Za jakých podmínek může námitka promlčení odporovat principu dobrých mravů a za jakých podmínek tedy může nalézací soud odepřít účastníkovi toto právo? Podle ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku nesmí výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Do nálezů ÚS ČR

⁴² Nezdařil, A. Námitka promlčení v rozporu s dobrými mravy?, Právní rádce, 2008, č. 3, s.9

z 15. 01. 1997 sp. zn. II ÚS 309/97 obecné soudy vylučovaly aplikaci ustanovení § 3 OZ v rozhodovací praxi týkající se výkonu práva vznést námitku promlčení. Toto však prolomil již výše zmíněný nálezný ústavního soudu. Ústavní soud konstatoval, že ustanovení § 3 OZ je formulováno natolik obecně, že je platný i pro výkon práva vznést námitku promlčení. Bližší podmínky pro použití dobrých mravů formuloval Nejvyšší soud ČR. Uplatnění námitky promlčení je dle NS ČR přípustné ve výjimečných případech, kdy by došlo k zneužití tohoto práva na úkor účastníka, „*kteřý marné uplynutí lhůty nezavinil a vůči kterému by za takové situace byl zánik nároku na plnění v důsledku uplynutí promlčecí doby nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro něž své právo včas neuplatnil. Tyto okolnosti by zároveň musely být naplněny v natolik výjimečné intenzitě, aby byl odůvodněn tak významný zásah do principu právní jistoty, jakým je odepření práva uplatnit námitku promlčení.*“⁴³

Je tedy zřejmé, že účastník dnes může v civilním řízení úspěšně namítat, že výkon práva druhé strany, která vznesla námitku promlčení, je v rozporu s dobrými mravy. Aby však byl tento účastník úspěšný, musí se jednat o výjimečný případ, ve kterém by připuštění námitky promlčení znamenalo nepřiměřenou tvrdost pro účastníka řízení a zároveň tento účastník prokáže, že své právo nemohl z relevantního důvodu uplatnit dříve, tedy včas. Příslušný soud posoudí odůvodněnost námitky oprávněného. Dle autora článku „*Námitka promlčení v rozporu s dobrými mravy?*“ by se mohlo jednat o případy, kdy se oprávněný nemohl objektivně svého práva domáhat, jedná se např. o dlouhodobou těžkou nemoc oprávněného, déletrvající nepřítomnost oprávněného v republice, nedobrovolný pobyt v zahraničí, vojenský konflikt, zajetí příslušníka mezinárodních vojenských sil apod. Současně musí být splněna podmínka, aby zamítavé rozhodnutí soudu nepřiměřeně tvrdě a citelně poškozovalo zájmy oprávněného.

Dle mého názoru je ustanovení § 3 OZ aplikovatelné i na námitku promlčení. Námitka promlčení je v souladu s dobrými mravy, protože promlčení je zákonným

⁴³ Nezdařil, A. *Námitka promlčení v rozporu s dobrými mravy?*, Právní rádce, 2008, č. 3, s. 10

institutem a je tedy použitelné ve vztahu k jakémukoliv právu, které se dle zákona promlčuje. Avšak v některých výjimečných případech by tato námitka byla v rozporu s dobrými mravy, a to v případech, které zákonodárce nedomyslel. Pokud se osoba oprávněná dlouhodobě nemůže dovolávat svého práva u soudu z objektivních důvodů a osoba povinná si je vědoma svého závazku, avšak „čeká“ až uběhne promlčecí doba a poté u soudu tuto námitku použije, myslím, že se jedná o případ, kdy by právo vznést námitku promlčení mělo být straně povinné odepřeno. Protože pak by nebylo dosaženo spravedlnosti, nýbrž by se jednalo jen o dogmatickou aplikaci zákonných norem bez ohledu na equitu. Tímto narážíme na dobré mravy jakožto aplikační a interpretační pravidlo.

2.4 Restituce

Pod pojmem restituce v majetkově právních vztazích rozumíme navrácení dle nového práva neoprávněně odebraného majetku původnímu majiteli.⁴⁴ Otázka restituce je stále aktuální a je rozporuplná. Dle L. Chalupy jsou *„restituční právní předpisy z nadčasového hlediska mimořádným vyjádřením podstaty ústavnosti a dobrých mravů. Jejich znění velmi výrazně, mnohdy v neprospěch pravých vlastníků odňatých věcí, respektuje oprávněné zájmy povinných osob nad rámec ochrany vlastnictví podle obecných právních předpisů.“*⁴⁵ Restituční právní předpisy je potřeba vykládat v souvislosti se zákonem č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu. Bývalý režim zbavoval svévolně vlastníky majetku a porušoval jejich vlastnická práva.

Pokud povinná fyzická osoba nabyla vydávanou věc od československého státu, který nikdy nebyl vlastníkem věci, a na základě právního úkonu, který je absolutně neplatný, nemůže se tato povinná fyzická osoba dovolávat svého vlastnictví vůči oprávněné osobě. Právní úkon, na základě kterého povinná fyzická osoba nabyla vydávanou věc, a který byl v rozporu s tehdy platnými právními předpisy, nebo kterým

⁴⁴ Restituce, Wikipedie, [online]. 2012, 14. 05. 2012 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Restituce>

⁴⁵ Chalupa, L.: *Dobré mravy a restituce*, Právní rozhledy, 1999, č. 11, str. 571

byla povinná fyzická osoba protiprávně zvýhodněna nebo kterým nabyta věc za cenu nižší, než stanovily tehdy platné oceňovací předpisy, byl a je neplatný absolutně a to pro rozpor se zákonem nebo pro rozpor s dobrými mravy ve smyslu ustanovení § 36 odst. 1 zákona č. 141/1950 Sb. a ustanovení § 39 zákona č. 40/1964 Sb.⁴⁶

Restituční nárok oprávněných osob je nárokem pravého vlastníka odňaté věci, resp. jeho dědiců, ať už zákonných či závětních, uplatněný na základě restitučních právních předpisů. „*V restitucích dle zákona č. 229/1991 Sb. se považuje ex lege nabytí věci povinnou osobou od československého státu za cenu nižší, než stanovily tehdejší platné předpisy, za příčící se dobrým mravům proto, že samotné oceňovací předpisy zjevně účelově neodpovídaly skutečnosti. Nerespektování těchto zpravidla několikanásobně podhodnocovaných úředních cen se tedy příčí dobrým mravům.*“⁴⁷ Restituční právní předpisy ukládají fyzickým osobám pro obnovení vlastnictví původních vlastníků (jejich dědiců) další zákonné podmínky. Těmito podmínkami jsou nabytí věci povinnou osobou v rozporu s tehdy platnými právními předpisy nebo na základě protiprávního zvýhodnění dle ustanovení § 4 odst. 2 zákonů č. 403/1990 Sb. a č. 87/1991Sb., jakož i nabytí věci za cenu nižší než cenu odpovídající tehdy platným právním předpisům (§ 8 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb.).⁴⁸ Jedná se o právní vady, které způsobily absolutní neplatnost právního úkonu fyzické osoby.

Dále zákonodárce v restitučních předpisech taxativně stanoví případy, kdy bylo v rozporu s dobrými mravy obnovení původního vlastnictví odňatých věcí původním vlastníků nebo jejich dědicům. Jedná se o následující skupiny dotčených zájmů. Prvním zájmem je celospolečenský zájem daný druhem či rozsahem majetku (např. ochrana kulturních památek), dalším zájmem je převážně osobní zájem konkrétní povinné osoby bez ohledu, zda se jedná o osobu fyzickou či právnickou a snaha zákonodárce předejít budoucím komplikovaným právním vztahům (např. umístění stavby na pozemku, která byla zřízena až po převzetí pozemku). Třetím zájmem je zájem fyzické osoby vyjádřený omezením restituce majetku jen na rozpor s tehdy platnými předpisy, protiprávní zvýhodnění či nabytí za cenu nižší než cenu odpovídající

⁴⁶ Chalupa, L.: *Dobré mravy a restituce*, Právní rozhledy, 1999, č. 11, str. 571

⁴⁷ Chalupa, L.: *Dobré mravy a restituce*, Právní rozhledy, 1999, č. 11, str. 571-572

⁴⁸ Chalupa, L.: *Dobré mravy a restituce*, Právní rozhledy, 1999, č. 11, str. 572

tehdy platným předpisům, posledním dotčeným zájmem je výrazné omezení vlastnického práva oprávněné osoby z důvodu rozsáhlejších investic držitele věci nebo právními předpisy (např. chráněná území, nerostné bohatství) s volbou nároku oprávněnou osobou.⁴⁹

„V souladu s panujícími dobrými mravy chrání restituční právní předpisy jinou povinnou osobu než československý stát, která má povinnost odňatou věc vydat, tím, že právní zájem povinné osoby zajišťují právem na vrácení kupní ceny, kterou tato osoba zaplatila při koupi věci, nárokem za podstatné zhodnocení věci bez povinnosti uhradit oprávněné osobě náhradu škody, ušlý zisk, bezdůvodné obohacení apod.“⁵⁰

Dosavadní uživatelé bytů a nebytových prostor jsou chráněni ustanoveními o vstoupení oprávněné osoby do práv a povinností pronajímatele, který uzavřel dohodu o odevzdání a převzetí bytu a smlouvu o nájmu nebytového prostoru v převzaté nemovitosti. Nad rámec této úpravy je stanovena ještě zvláštní ochrana na dobu deseti let od účinnosti zákona vybraných uživatelů bytů a nebytových prostor sloužících např. pro poskytování zdravotnických a sociálních služeb. S tím souvisí i zvláštní způsob stanovení výše nájmu.⁵¹

Právní zájem dosavadních vlastníků, tedy povinných fyzických osob, je také chráněn tím, že se důkazní břemeno přesouvá na osobu oprávněnou, protože s odstupem času je těžší jej unést. Povinná fyzická osoba má vůči oprávněné osobě právo na bytovou náhradu (analogicky dle OZ).⁵²

Marným uplynutím prekluzivní lhůty v ustanoveních § 23a zák. č. 403/1990 Sb., § 34 zák. č. 87/1991 Sb. a neuplatněním práva podle zákona č. 229/1991 Sb. zaniklo pravé vlastnictví pravých vlastníků odňaté věci, příp. jejich dědiců.

⁴⁹ Chalupa, L.: *Dobré mravy a restituční právo*, Právní rozhledy, 1999, č. 11, str. 572

⁵⁰ Chalupa, L.: *Dobré mravy a restituční právo*, Právní rozhledy, 1999, č. 11, str. 572

⁵¹ Chalupa, L.: *Dobré mravy a restituční právo*, Právní rozhledy, 1999, č. 11, str. 572

⁵² Chalupa, L.: *Dobré mravy a restituční právo*, Právní rozhledy, 1999, č. 11, str. 572

Restituční právní předpisy vylučují jakékoliv další nároky mezi osobou oprávněnou a povinnou, než jaké jsou výslovně uvedeny. „*Restituční právní předpisy významným způsobem, který je až na samé hranici mezinárodních úmluv o ochraně vlastnictví, chrání povinné osoby jako zásadní majitele (držitele) věci. V případě např. převzetí věci bez právního důvodu, zrušení výroků o propadnutí majetku ex tunc bez existence restitučních právních předpisů hrozily ze strany původních vlastníků vlastnické žaloby podle obecných předpisů bez ohledu na vrácení kupní ceny, užívání věci, investice do nemovitosti, charakter majetku, zřízení práva osobního užívání apod.*“⁵³

Právní úkony, kterými fyzické osoby nabyly vlastnictví od československého státu – nevlastníka, jsou samy o sobě od počátku absolutně neplatnými právními úkony pro rozpor s tehdy platnými předpisy nebo pro rozpor s dobrými mravy. Nemohou tedy založit pravé vlastnictví povinných fyzických osob k vydávaným věcem.⁵⁴

2.5 Smluvní pokuta

Z hlediska funkce představuje smluvní pokuta jednu z forem zajištění závazku. Spočívá v tom, že pokud dlužník primární závazek ve stanovené lhůtě nesplní a smluvní pokuta byla předem pro případ porušení této smluvní povinnosti sjednána, pak mu vznikne další, sekundární, povinnost a to zaplatit věřiteli další plnění. To i přesto, že věřiteli žádná škoda nevznikla. Účel smluvní pokuty je tedy jak sankční, tak preventivní. Vzhledem k tomu, se jedná o zajišťovací institut, smluvní pokuta je vůči hlavnímu závazku ve vztahu akcesorickém. Dlužník však není povinen plnit smluvní pokutu, jestliže porušení smluvní povinnosti nezavinil. Porušení povinnosti může spočívat v tom, že dlužník nesplnil povinnost či dluh vůbec nebo nesplnil řádně.

Smluvní pokuta musí být sjednána písemně, jinak je neplatná. Její výše musí být výslovně ve smlouvě o jejím ujednání či tam musí být stanoven způsob jejího určení. Výše smluvní pokuty musí být úměrná výši pohledávky, jejíž splnění se takto zajišťuje.

⁵³ Chalupa, L.: *Dobré mravy a restituce*, Právní rozhledy, 1999, č. 11, str. 572

⁵⁴ Chalupa, L.: *Dobré mravy a restituce*, Právní rozhledy, 1999, č. 11, str. 573

V opačném případě by toto ujednání bylo dle ustanovení § 39 OZ v rozporu s dobrými mravy. Zaplacením smluvní pokuty nezaniká původní zajišťovaný závazek, nýbrž právo na plnění stále trvá, nebylo-li sjednáno mezi stranami něco jiného.

Co se týče náhrady škody, smluvní pokuta představuje její paušalizovanou náhradu, protože věřitel není oprávněn požadovat náhradu škody. V případě, že způsobená škoda přesahuje výši smluvní pokuty, lze tento rozdíl požadovat pouze v případě, že bylo mezi stranami toto sjednáno.

Občanský zákoník bohužel nepřipouští možnost snížení nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty soudem. Toto moderační právo soudu je přípustné na právní vztahy, které se řídí obchodním zákoníkem. Dlužník je však podle ustanovení § 543 odst. 3 OZ povinen smluvní pokutu zaplatit pouze v případě, že nesplnění povinnosti sám zavínil. Sjednání smluvní pokuty nevylučuje možnost sjednat si dále smluvní úroky. Dále smluvní pokuta nevylučuje pro případ prodlení právo věřitele požadovat také vedle smluvní pokuty i úroky z prodlení.

Nejvyšší soud ČR v rozsudku sp. zn. 33 Odo 1064/2006, ze dne 26.8.2008 k výši smluvní pokuty: *„Při zkoumání platnosti ujednání o smluvní pokutě z hlediska dobrých mravů je nutno uvážit především funkce smluvní pokuty (preventivní, uhrazovací a sankční). Při úvaze o přiměřenosti výše sjednané pokuty je tak třeba posoudit, zda odpovídá účelu smluvní pokuty, který spočívá v pohrůžce dostatečnou citelnou majetkovou sankcí vůči dlužníku pro případ nesplnění zajištěné povinnosti. Závěr o přiměřenosti výše smluvní pokuty závisí i na úvaze, zda smluvní pokuta je sjednána v odpovídající, nikoli přemrštěné pobídkové výši, a jaký je vzájemný poměr původní a sankční povinnosti (jinými slovy je třeba přihlídnout i k výši zajištěné částky). Zároveň je třeba posoudit, zda pokuta přiměřeně zabezpečuje věřitele proti případným škodám, tedy zda zahrnuje všechny škody, které lze rozumně v daném konkrétním vztahu s porušením smluvní povinnosti očekávat. V neposlední řadě je nutné vzít v úvahu celkové okolnosti úkonu, jeho pohnutky a účel, který sledoval.“*⁵⁵

⁵⁵ *Smluvní pokuta a dobré mravy*. Epravo.cz [online]. 2008, 09.12.2008 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/smluvni-pokuta-a-dobre-mravy-55383.html>

2.6 Reklama a dobré mravy soutěže

Slovo reklama vzniklo zřejmě z latinského „*reklamare*“. To znamená opakované vyvolávání obchodníků, což odpovídalo tehdejší obchodní komunikaci v době, kdy nebyl k dispozici rozhlas, televize nebo dokonce internet.⁵⁶ Současná definice reklamy je obsažena v čl. 2 odst. 1 směrnice č. 84/450/ES o klamavé reklamě: „*Reklamou se rozumí každé předvedení související s obchodem, živností, řemeslem nebo svobodným povoláním, jehož cílem je podpora odbytu zboží nebo poskytnutí služeb, včetně nemovitostí, práv a závazků.*“

„*Reklama je klasickým prostředkem soutěžní činnosti.*“⁵⁷ Ustanovení § 44 odst. 1 obchodního zákoníku, v platném znění, výslovně zakazuje nekalou soutěž. Za ni je považováno jednání v hospodářské soutěži, které je v rozporu s dobrými mravy soutěže. Toto jednání je způsobilé přivodit újmu soutěžitelům nebo spotřebitelům.

Zaměřím se nyní blíže na pojem dobré mravy soutěže. Zákon dobré mravy soutěže nedefinuje. Tento pojem není pojmem výkladově stabilním. Mravy jsou totiž proměnlivé povahy silně ovlivněné dobou. Pojem dobré mravy soutěže je nutno odlišit od samotného pojmu dobrých mravů, protože je nutno ustoupit od ryze etického náhledu a hovořit o dobrých mravech soutěže jako o soutěžním principu.⁵⁸

Zamyslím se nejprve, jaký je rozdíl mezi dobrými mravy obecně a dobrými mravy soutěže. Dobré mravy soutěže jsou jakousi podmnožinou dobrých mravů v širším slova smyslu. Dobré mravy v užším slova smyslu jsou zachyceny v občanském zákoníku a jsou také podmnožinou dobrých mravů obecně.⁵⁹ To, co je dle běžných občanských mravů přípustné, nemusí být přípustné v hospodářské soutěži. Platí to však i naopak. Jako hospodářské jednání, které je v rozporu s dobrými mravy, můžeme označit jakékoliv protiprávní jednání v oblasti hospodářské soutěže. Nicméně o tom, zda je určité jednání *contra bonos mores*, rozhodne soud. Pro systém kontinentálního práva to je netypické, avšak posouzení toho, co je dobré a co nikoliv, přísluší soudu,

⁵⁷ *Historie reklamy* [online]. 2007 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.reklamu.cz/historie.html>

⁵⁷ Kulhánek, M. *Reklama a dobré mravy soutěže*, Obchodní právo, r. 1998, č. 7/1, str. 12-15

⁵⁸ Hajn P. in Kulhánek, M. *Reklama a dobré mravy soutěže*, Obchodní právo, r. 1998, č. 7/1, str. 13

⁵⁹ Kulhánek, M. *Reklama a dobré mravy soutěže*, Obchodní právo, r. 1998, č. 7/1, str. 13

protože se nejedná o otázku skutkovou, nýbrž ryze právní.⁶⁰ O tomto píše M. Kulhánek ve svém článku: „*Dobré mravy soutěže jsou institut, který je bytostně spjat s dalšími vyloženě právními pojmy (jednání v hospodářské soutěži, způsobilost přivodit újmu) v generální klauzuli. Otázku, zda je určité jednání v rozporu s dobrými mravy soutěže, řeší pouze soud a neposuzují ji žádní znalci. Pokud definujeme dobré mravy soutěže, jak jsme uvedli již výše, jde o otázku právní, kterou nejen může, ale zároveň musí řešit autoritativně pouze soud.*“⁶¹

Soud musí porušení dobrých mravů soutěže posuzovat vždy ad hoc s ohledem na oblast, ve které k soutěži dochází. Soud také musí přihlídnout k tomu, jak hledí ostatní soutěžitelé na jednání, které posuzuje. Jak píše L. Hamann „*významným je názor zúčastněných kruhů*“⁶².

V teorii existuje dvojí porušení dobrých mravů soutěže, podle toho, kam toto porušení směřuje. Prvním porušením je porušování pravidel hospodářské soutěže nekalými praktikami soutěžitelů. Těmito nekalými praktikami mohou být např. nepřiměřené formy lákání zákazníků, nepřiměřené formy obtěžování zákazníků, obchodní praktiky těžící z pocitu vděčnosti, obchodní praktiky těžící ze soucitu, zneužití lidské záliby ve hře, různé formy zabraňování soutěže, různé formy skryté reklamy, zneužití nositelů společenské autority v reklamě atd. Druhým porušením je porušování slušnostních konvencí – reklama proti dobrému vkusu, reklama jinak nevhodná z hlediska občanských mravů.⁶³ V těchto případech pak hovoříme o nemravné či nevkusné reklamě, protože se jedná spíše o etický ráz reklamy. Důraz na slušnost reklamy klade i český Etický kodex reklamy.

Nicméně i přesto se můžeme setkat s reklamou nevkusnou. Za nevkusnou reklamu v poslední době byla považována např. reklama na čokoládovou pochoutku s děvčátkem házejícím panenku po kapotě auta. Ovšem některé reklamy mohou v některých zemích být považovány za nevhodné a nevkusné, v jiných zemích může reklama vyhrát cenu za nejlepší reklamu. Takovými rozporuplnými reklamami je znám

⁶⁰ Kulhánek, M. *Reklama a dobré mravy soutěže*, Obchodní právo, r. 1998, č. 7/1, str. 14

⁶¹ Kulhánek, M. *Reklama a dobré mravy soutěže*, Obchodní právo, r. 1998, č. 7/1, str. 15

⁶² Hamann L. in Kulhánek, M. *Reklama a dobré mravy soutěže*, Obchodní právo, r. 1998, č. 7/1, str. 15

⁶³ Hajn in , M. *Reklama a dobré mravy soutěže*, Obchodní právo, r. 1998, č. 7/1, str. 15

světoznámý fotograf Olivier Toscani, kterého do výšin světové popularity katapultovaly kontroverzní snímky pro jednu známou módní značku.

Dle M. Kulhánka je třeba ohlédnout se zpět do historie a poučit se z rozhodování prvorepublikových soudů, z jejich aplikace zákona č. 111/1927 Sb., proti nekalé soutěži.

3. Dobré mravy v judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu České republiky

Ve třetí kapitole mé diplomové práce se zaměřím na vztah dobrých mravů a právní jistoty, dále na význam dobrých mravů a na současnou judikaturu Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR.

3.1 Dobré mravy versus princip právní jistoty

Právní jistota je jedním ze základních znaků právního státu. Pod pojmem právní jistoty chápeme požadavek, který je kladen ústavou na právní řád i na jeho aplikaci. Rozumíme jím takový stav, kdy jsou objektivní práva i subjektivní práva fyzických a právnických osob dlouhodobě stabilní, jednotné, relativně jednoduché a předvídatelné, a je tak naplňováno legitimní očekávání fyzických a právnických osob.⁶⁴

Požadavek, aby právo bylo předvídatelné, je spravedlivý, proto princip právní jistoty má důležitou úlohu v právním státě. Je důležité, aby každý měl jistotu, že stát bude vůči němu postupovat dle práva, že stát mu poskytne ochranu jeho oprávněných zájmů, že právo nebude platit retroaktivně a že mu nebudou odňata práva. V právu je důležitá předvídatelnost. Princip právní jistoty způsobuje, že právo je rigidní a že se jen nerado přizpůsobuje společenským změnám. Od dnešního práva ovšem očekáváme opak – rychlou reakci na měnící se situaci. Přílišná přizpůsobivost v právu se ale může odrazit v nedostatku právní jistoty. Názorným příkladem je americká ústava, která je řazena mezi rigidní ústavy, protože do samotného textu již zasahováno není, ale na druhou stranu se hovoří o ní jako o flexibilní ústavě, protože pomocí dodatků se přizpůsobuje moderní společnosti, době a požadavkům.

Vyvstává otázka, zda dobré mravy nezasahují do právní jistoty, když neexistuje jejich legální definice a obsah je proměnný v čase a v prostoru. To přímo vybízí k tomu,

⁶⁴ *Právní jistota*, *wikipedie* [online]. 2008, 09.12.2008 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1vn%C3%AD_jistota

abych usoudila, že dobré mravy se tak trochu „bijí“ s právní jistotou. Dobré mravy možná právní jistotu nabourávají, ale protože jsou vlastně určitým korektivem pro situace, které zákonodárce nepředvídal a ani nemohl předvídat, není možné je definovat.

3.2 Význam dobrých mravů

Pojem „dobré mravy“ vychází z řeckého učení o tom, co je slušné, vhodné, spravedlivé (řecky *epieikeia*).⁶⁵ Zásada dobrých mravů je historicky nejstarším promítnutím equity do formálního uplatňování právních vztahů. Tento pojem patří k ústředním otázkám aplikace práva. Kubeš tvrdí, že dobré mravy se stávají zákonnými normami právě proto, že na ně zákon odkazuje. Dále tvrdí, že „*soudce bude po formální stránce rozhodovati podle právních norem, třebaž po obsahové stránce jde o obsah norem, patřících do jiného normového souboru*“⁶⁶.

Německý výklad dobrých mravů zdůrazňuje iraciálně. Rozpor s dobrými mravy je nalezen intuicí a to všech slušných a spravedlivě myslících. Naproti tomu Nejvyšší soud ČR judikuje, že rozpornost je nalezena intuicí rozhodující části společnosti. Dle Rubeše je německá definice daleko výstižnější a já s ním nemohu jinak než souhlasit.⁶⁷ Stejně jako Rubeš se ptám, co kdyby rozhodující část společnosti nebyla slušná?

Své místo měly dobré mravy jak v minulosti, tak v dnešní době. Jejich význam není o nic menší než ve starověkém Římě. Jakým jiným způsobem je možné vystihnout složitost situací a lidských jednání, než právě díky korektivu dobrých mravů. Zákonodárce nechce a ani nemůže předvídat všechny situace. Nemůže rychle reagovat na nově nastalé změny ve společnosti. Jak zmiňuje Jan Sokol⁶⁸, i správně aplikované právo může působit bezpráví. Dobré mravy však mohou rychle reagovat. Dobré mravy jdou ruku v ruce se společností a mění se společně s ní. Dle mého názoru je postavení dobrých mravů neotřesitelné a jejich význam bude stále stoupat. Již Aristoteles přece

⁶⁵ Bednář, V. In Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek § 1 – 487. Praha: Linde, a. s., 2008, s. 844.

⁶⁶ Kubeš, V.: *Smlouvy proti dobrým mravům*, Orbis, Praha, 1933, str. 159

⁶⁷ Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Právní fórum, 2006, č.9, str. 313

⁶⁸ Sokol, J. Jan Sokol. *Zákony bez mravů jsou na nic* [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: <http://www.jansokol.cz/cs/n-p-leges.php>

varoval před spoléháním se na pouhou zákonnost.⁶⁹ Doufám, že jednou nabudou dobré mravy v ČR takového významu, že i české banky budou mít povinnost varovat klienta, pokud požádá o úvěr/hypotéku na nemovitost, jejíž kupní cena je v rozporu s dobrými mravy.

3.3 Vybraná judikatura Nejvyššího soudu České republiky

Na úvod této podkapitoly o judikatuře Nejvyššího soudu ČR uvedu opět ustálenou definici dobrých mravů Nejvyššího soudu ČR, který dobré mravy definuje jako „*souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních. Právní úkon se přičí dobrým mravům, pokud nerespektuje některou ze souhrnu společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.*“

Nyní si s čtenáři společně projdeme judikaturu Nejvyššího soudu ČR týkající se případů, které limitují aplikaci korektivu dobrých mravů. Těmito typovými případy se zabýval M. Králík ve svém článku *Rozsah použitelnosti institutu dobrých mravů v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky*⁷⁰.

V judikatuře Nejvyššího soudu ČR je v současné době uplatňována zásada, podle které je použití zásady z ustanovení § 3 odst. 1 OZ nepřipustné v těch řízeních, která končí vydáním konstitutivního rozhodnutí. Konstitutivního rozhodnutím se práva a povinnosti teprve zakládají, zatímco ustanovení § 3 odst. 1 OZ předpokládá až výkon práv a povinností z takto založeného právního vztahu. Tato zásada byla opakovaně tzv. vlastnickým senátem Nejvyššího soudu ČR zdůrazněna v jeho rozhodnutích, přesto však judikatura NS ČR není v nepřipustnosti ustanovení § 3 odst. 1 OZ na první pohled

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ Králík, M. *Rozsah použitelnosti institutu dobrých mravů v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky*, Soudní rozhledy, r. 2010, č. 2

důsledná. Králík dále uvádí, že „v černém komentáři k občanskému zákoníku při výkladu o institutu zřízení práva nezbytné cesty (str. 1052, II. vydání) se v souvislosti s případem, kdy se vlastník stavby zbavil přístupu k ní, uvádí, že mimořádně lze žalobu o zřízení práva nezbytné cesty zamítnout pro rozpor s dobrými mravy“.

V rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 04.05.1999 sp. zn. 22 Cdo 471/99 NS ČR uvádí, že uplatnění žaloby na určení vlastnictví nemůže být posuzováno jako výkon práva, který by byl v rozporu s dobrými mravy ve smyslu § 3 odst. 1 OZ. V jiném případě, zamítne-li soud vlastnickou žalobu, protože výkon práva vlastníka je dle mínění soudu v rozporu s dobrými mravy, jedná se o omezení vlastnického práva. K totožnému závěru dospěl i Ústavní soud ČR.

Dle rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 04. 2001 sp. zn. 25 Cdo 52/2001 nelze odepřít fyzické osobě právo na ochranu osobnosti s vysvětlením, že přiznání tohoto práva by bylo v rozporu s dobrými mravy. Právo na ochranu osobnosti je ústavně zaručené právo a nelze ho vyloučit s poukázáním na ustanovení § 3 odst. 1 OZ.

Co se týče neplatnosti právního úkonu a rozporu s dobrými mravy, touto otázkou se zabýval Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí v právní věci sp. zn. 26 Cdo 1668/2000. „Absolutní neplatnost právního úkonu jako důsledek skutečnosti, že právní úkon je v rozporu se zákonem, působí přímo ze zákona (*ex lege*) a od počátku (*ex tunc*), takže subjektivní občanská práva a občanskoprávní povinnosti z takového úkonu vůbec nevzniknou (soudní výrok o neplatnosti právního úkonu není třeba). Absolutní neplatnost právního úkonu proto nemůže být odvrácena za použití § 3 odst. 1 OZ, neboť nastává ze zákona a nikoli z jednání subjektu občanskoprávního vztahu (jako je tomu u relativní neplatnosti právního úkonu podle § 40a OZ), jež by bylo možno - v souladu s dikcí § 3 odst. 1 OZ - charakterizovat jako výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů, který bez právního důvodu zasahuje do práv a oprávněných zájmů jiných, popř. je v rozporu s dobrými mravy.“⁷¹

⁷¹ Králík, M. *Rozsah použitelnosti institutu dobrých mravů v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky*, Soudní rozhledy, r. 2010, č. 2

Dle judikatury Nejvyššího soudu ČR nemohou být návrh na nařízení výkonu rozhodnutí ani soudem nařízený výkon rozhodnutí v rozporu s dobrými mravy. Návrh na výkon rozhodnutí je procesněprávní úkon a nemůže být na něj tedy aplikováno hmotněprávní ustanovení § 3 odst. 1 OZ.

V rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. srpna 2007 sp. zn. 28 Cdo 2700/2007 NS ČR judikuje, že použití ustanovení § 3 odst. 1 OZ nemůže zhojit vady imperfektního právního úkonu.

Z judikatury Nejvyššího soudu ČR dále vyplývá, že ustanovením o dobrých mravech není možné nahrazovat pozitivněprávní úpravu. Uvedme si konkrétní případ, který Králík uvádí. Jeden z manželů koupil ze svých výlučných prostředků nemovitost, oba manželé poté výslovně učinili projev vůle, aby koupená nemovitost byla součástí BSM. Soud však odkazem na ustanovení § 3 odst. 1 OZ došel k závěru, že nemovitost součástí BSM je. Tento závěr ale vyplýval i ze zákonné úpravy, nepotřeboval k tomu používat dobré mravy.

Nejvyšší soud ČR se také vyjádřil v otázce restituce, tedy přesněji zda může zaniklý restituční nárok na základě ustanovení § 3 odst. 1 OZ opět vzniknout. Dle rozhodnutí NS ČR ze dne 28. 08.2007 sp. zn. 28 Cdo 3497/2007 vzniknout znovu nemůže, protože nelze prostřednictvím výše zmíněného ustanovení § 3 odst. 1 OZ právo založit, je možné jen odepřít ochranu jeho výkonu.

Vznesené námitce promlčení a dobrými mravy se zabýval velkou měrou Ústavní soud ČR, protože soudní praxe po dlouhou dobu takto zásadní zásah do uplatněné námitky promlčení nepřipouštěla. V usnesení ze dne 31.08.2004 sp. zn. 25 Cdo 2648/2003 NS ČR říká: *„Jestliže by však výkon práva namítat promlčení uplatněného nároku byl toliko prostředkem umožňujícím poškodit jiného účastníka právního vztahu, zatímco dosažení vlastního smyslu a účelu sledovaného právní normou by pro něj zůstalo vedlejší a z hlediska jednajícího by bylo bez významu, jednalo by se sice o výkon práva, který je formálně se zákonem v souladu, avšak šlo by o výraz zneužití tohoto*

subjektivního práva (označované rovněž jako šikana) na úkor druhého účastníka, a tedy o výkon v rozporu s dobrými mravy.“

K otázce moderace smluvní pokuty nalezneme z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19.08.2008 sp. zn. 28 Cdo 1687/2006 následující citaci : *„V oblasti občanskoprávních vztahů moderační právo soudu upraveno není. Absenci zákonné úpravy moderace proto nelze nahradit aplikací ustanovení § 3 odst. 1 o. z., tak jak to učinil odvolací soud, když posoudil žalovaný nárok jako výkon práva částečně odporující dobrým mravům a odepřel žalobci ochranu tím, že podle vlastní volné úvahy určil, jaká část nároku žalobce na smluvní pokutu je „mravná“, a výši smluvní pokuty omezil právě jen na tuto část. Stejně jako lze ujednání o smluvní pokutě podle ustanovení § 39 OZ posoudit z hlediska souladu nebo rozporu dohodnuté výše smluvní pokuty s dobrými mravy toliko jako platné či neplatné (tzn. bez možnosti shledat je neplatné jen co do výše rámec dobrých mravů přesahující), může být obdobně i výkon práva na smluvní pokutu podle ustanovení § 3 odst. 1 OZ pouze v souladu či v rozporu s dobrými mravy.“*

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.01. 2009 sp. zn. 32 Odo 1659/2006 má právní význam pro spory, které ještě podléhají hospodářskému zákoníku. K tomuto se NS ČR vyjádřil, že v právních vztazích vzniklých podle hospodářského zákoníku nelze aplikovat ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku. Soud argumentoval tím, že hospodářský zákoník neznal ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku, a proto je toto ustanovení v těchto právních případech nepoužitelné.

Nejvyšší soud ČR se zabýval možností zrušení rozhodčího nálezu v souvislosti s ustanovením § 3 odst. 1 OZ. Pro praxi je významné jeho rozhodnutí ze dne 30.10. 2009 sp. zn. 33 Cdo 2675/2007, ze kterého vyplývá, že *„s odkazem na ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku nelze zrušit rozhodčí nález s odůvodněním, že výkon práva na plnění podle něho přiznané odporuje dobrým mravům.“* Nutno dále podotknout, že zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, z.č. 216/1994 Sb., po účinnosti novely z. č. 19/2012, stanoví v ustanovení § 31 písm. g), že *„soud na návrh kterékoliv strany zruší rozhodčí nález, jestliže rozhodce nebo stálý rozhodčí soud rozhodoval*

spor ze spotřebitelské smlouvy v rozporu s právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele nebo ve zjevném rozporu s dobrými mravy nebo veřejným pořádkem.“ Dle mého názoru se výše citovaný judikát nevylučuje s citovaným ustanovením § 31 ZoŘŘ.

3.4 Vybraná judikatura Ústavního soudu České republiky

Ústavní soud ČR definoval dobré mravy v právním slova smyslu ve svém rozhodnutí II. ÚS 249/1997. V tomto nálezu ÚS ČR judikatura definuje dobré mravy jako *„souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.“*

Pro potřeby praxe má ale zvláštní význam názor Ústavního soudu ČR, podle kterého musí být soulad jednání s dobrými mravy posuzován individuálně v každém jednotlivém případě. K individuálnímu posuzování jednání s dobrými mravy s ohledem na konkrétní situaci zaujal shodné stanovisko i Nejvyšší soud ČR v rozhodnutí vydaném ve věci sp. zn. 30 Cdo 664/2002. Toto rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR má ale i další význam, protože výslovně stanoví, že zásada ochrany dobrých mravů představuje *„hodnotící měřítko, s funkcí převážně interpretační.“*

Ústavní soud ČR se ale také explicitně vyjádřil k obsahu a uplatnění zásady dobrých mravů v otázkách, které můžeme tematicky roztřídit do čtyř následujících okruhů.⁷² V první řadě se jedná o vztahy z obligačních smluv, jejichž obsah se přičítá dobrým mravům dle ustanovení § 39 odst. 1 OZ. Druhým tematickým okruhem bude výkon práva v rozporu s ustanovením § 3 odst. 1 OZ. Třetím tématem jsou restituční spory a posledním okruhem jsou dobré mravy soutěže. Zaměřím se nyní blíže na jednotlivé okruhy.

⁷² Bubelová, K.. *Dobré mravy v judikatuře Ústavního soudu ČR*, Právní fórum, r. 2010, č. 1, str. 1-7

Pod vztahy z obligačních smluv, jejichž obsah se přičí dobrým mravům podle ustanovení § 39 odst. 1 občanského zákoníku, zařadím smluvní pokutu, odměnu advokáta, obsah innominátní smlouvy podle ustanovení § 51 OZ, vliv ceny na neplatnost kupní smlouvy a zneužití obchodních zkušeností.

Ústavní soud ČR ve svém usnesení ze dne 03.06.2006 vydaného v právní věci III. ÚS 649/05 zdůraznil nutnost posuzovat soulad smluvní pokuty s dobrými mravy podle celkového znění smlouvy a okolností. V daném případě požadoval stěžovatel, který pořádal dobrovolné dražby, po smluvní straně zaplacení smluvní pokuty za neuskutečněnou dražbu. Jednalo se o částku 831 600,- Kč, což bylo 8% z nejnižšího podání. Soudy tuto smluvní pokutu odmítly právě pro rozpor s dobrými mravy.

Nález ÚS ČR sp.zn. 594/07 ze dne 03.10.2007 se týká odměny advokáta. Tento nález zrušil rozsudky obecných soudů, protože žalujícímu advokátovi přiznaly dle smluvních ujednání nárok na odměnu ve výši cca 188 000,- Kč, přičemž ale činnost vyvinutá advokátem ve prospěch jeho klienta měla jak rozsahem, tak charakterem mnohem nižší hodnotu. Klient v rámci smíru nabídl advokátovi částku cca 4,5 krát nižší a ve zbylé výši namítal nepřiměřenost odměny požadované advokátem v rozporu s dobrými mravy. Obecné soudy tvrdily, že nemají možnost modifikovat výši takto smluvené odměny. Korektiv dobrých mravů v tomto případě soudy neaplikovaly, přestože se tohoto korektivu klient dovolával. Ústavní soud ČR obecným soudům vytkl právě opomenutí dokazování klientem namítaného rozporu s dobrými mravy. Tímto opomenutím bylo porušeno ústavní právo stěžovatele na spravedlivý proces.

Usnesení ÚS ČR ze dne 03.01.2007 vydané v právní věci III. ÚS 729/06 je názorným příkladem, kdy i obsah innominátní smlouvy podléhá posouzení podle ustanovení § 39 OZ. V tomto případě se jednalo o smlouvu mezi soukromým gymnáziem a studenty, dle které byli studenti při předčasném ukončení studia sankcionováni tak vysokou smluvní pokutou, která předčila i výši samotného školného. *„Gymnázium jako stěžovatel namítalo nejednotnost názorů obecných soudů a skutečnost, že smlouva sama nebyla v jiných případech uznána za neplatnou pro rozpor*

s § 39 OZ; fakt, že odvolací soud ji připodobnil ke smlouvám spotřebitelským a neplatnost prohlásil, měl svědčit o zásahu do smluvní svobody.⁷³ Podle toho, co zjistily soudy, byla možnost odstoupit od smlouvy sankcionována tak tvrdě, že v tomto případě se dostala do rozporu s dobrými mravy. Dle ÚS ČR nebrání posouzení, zda právní úkon je či není v souladu s dobrými mravy, skutečnost, že tento úkon byl výsledkem svobodného ujednání. Dále není podstatné, kdo případný rozpor s dobrými mravy zavínil, či zda jedna ze stran jednala v dobré víře. Ústavní soud ČR v tomto usnesení říká, že smluvní volnost, která je vyjádřena v určitém konkrétním právním úkonu, se také posuzuje dle ustanovení § 39 OZ, a proto není možné dojít k závěru, že obsah tohoto právního úkonu nemůže být v rozporu s dobrými mravy, protože tento právní úkon byl výsledkem konsenzu stran. Nutno k tomuto rozhodnutí podotknout, že dle K. Bubelové tímto dává ÚS ČR fakticky za pravdu názoru M. Kalenské v jejím článku *Zlaté padáky v Komerční bance. Proč?*⁷⁴. Na druhou stranu L. Křístek ve svém článku *Tržní cena a dobré mravy*⁷⁵ zastává názor, že tržní ujednání nemůže být v rozporu s dobrými mravy.

Nález ÚS ČR ze dne 20.02.1996 sp. zn. I. ÚS 146/94 se zabývá vlivem ceny na neplatnost kupní smlouvy. V této záležitosti soud posuzoval stížnost stěžovatele, kterým byl uživatel hájenky. Obecné soudy prohlásily kupní smlouvu na nemovitost z roku 1976 za neplatnou a to z toho důvodu, že kupní cena neodpovídala tehdejšími platným cenovým předpisům. Kupní cena byla nižší dokonce o 1/3. Dále nebylo dodrženo právo tehdejších uživatelů nemovitosti na přednostní koupi. Výše zmiňovaná kupní smlouva se dostala do rozporu s ustanovením § 39 OZ a obecné soudy rozhodly tak, jak rozhodly. Ústavní soud ČR rozhodnutí obecných soudů potvrdil. Dle ÚS ČR došlo k rozporu s dobrými mravy jak ve výběru osob, tak ve stanovené nižší kupní ceně.

Dostávám se k mediálně známému případu, ve kterém došlo k zneužití obchodních zkušeností. Nálezem sp. zn. II. ÚS 3/06 potvrdil Ústavní soud ČR své dřívější rozhodnutí vydané pod sp. zn. IV. ÚS 180/01. V tomto rozhodnutí ÚS ČR „označil obchodní postup společnosti ZEPTEK z hlediska dobrých mravů za

⁷³ Bubelová, K.. *Dobré mravy v judikatuře Ústavního soudu ČR*, Právní fórum, r. 2010, č. 1, str. 4

⁷⁴ Kalenská, M. *Zlaté padáky v Komerční bance. Proč?*, Právní rádce, 2000, č. 4

⁷⁵ Křístek, L. *Tržní cena a dobré mravy*, Právní rádce, 2000, č. 6

svérázný⁷⁶. Obecné soudy označily smlouvu uzavřenou společností ZEPTER v roce 1995 za platnou, neboť neviděly rozpor s dobrými mravy. Ústavní soud ČR však vyslovil názor, že obecné soudy neměly posuzovat jednotlivá ustanovení smlouvy izolovaně, nýbrž měly posuzovat celý závazkový vztah, tedy i jeho kontraktační fázi. Výše uvedenou smlouvu ÚS ČR přirovnal k režimu tzv. spotřebitelských smluv, kdy strany závazkové vztahu nejsou v rovném postavení. V takovémto případě je nerovnost stran vyrovnávána omezením autonomie vůle.

Dalším tematickým okruhem bude již výše zmíněný výkon práva, který je v rozporu s ustanovením § 3 odst. 1 OZ. Zaměřím se opět blíže na jednotlivé případy. Patří mezi ně vlastník vs. neoprávněný uživatel, vrácení daru, spoluvlastnické vztahy, námitka promlčení a výživné.

Velká část sporů v oblasti vlastník vs. neoprávněný uživatel se týká bytových náhrad. Obecné soudy podmínily vystěhování neoprávněných uživatelů bytů, které jsou ve vlastnictví jiných osob, poskytnutím bytové náhrady, v těchto případech ale obecné soudy zaměnily své představy o sociální pomoci za korektiv dobrých mravů. Ústavní soud ČR spatřoval porušení dobrých mravů v tom, že obecné soudy konstituovaly neexistující povinnost vlastníků, a dále že mylně spatřovaly v jednání vlastníků rozpor s dobrými mravy, když požadovali vystěhování neoprávněných uživatelů. Nutno podotknout, že v jednom případě ÚS ČR udělal výjimku a vyvodil ochranu před vystěhování osobě užívající byt (avšak s ohledem na rodinné vztahy).⁷⁷ Jednalo se o bývalou snachu vlastnice domu a matku jejích vnoučat. V domě žila 20 let se souhlasem tchyně. Stejně tak se podílela na rekonstrukci nebytových prostor půdy na byt, a to jak finančně, tak fyzicky.

Dalšími častými spory jsou případy, kdy se jedná o vrácení daru. Soudy musí posoudit objektivní důvody, které by mohly mít za následek vrácení daru, a oddělit je od subjektivních pocitů dárce. Toto není zrovna lehká záležitost. Někdy dárce může tyto své pocity vyvolat sám a to přehnaným očekáváním, že obdarovaný se z vděčnosti

⁷⁶ Bubelová, K.. *Dobré mravy v judikatuře Ústavního soudu ČR*, Právní fórum, r. 2010, č. 1, str. 5

⁷⁷ Sp. zn. IV. ÚS 114/99

bude k dárci chovat lépe než obvykle. Nálezem z 05.01.2005 Ústavní soud ČR však poskytl podporu dárkyním, protože jejich listinné důkazy obecné soudy nezhodnotily.

Spoluvlastnické vztahy jsou další oblasti, ve kterých dochází často ke konfliktu. Ve způsobu hospodaření platí sice zásada majorizace, přesto však ÚS ČR poskytl ochranu minoritnímu vlastníkovi, který byl poškozený majoritním vlastníkem a jeho výkonem práva v rozporu s dobrými mravy. Ústavní soud vyvodil, že interpretace ustanovení § 139 odst. 2 OZ jako absolutní libovůle majoritního vlastníka není možná, protože by to bylo v rozporu s principy spravedlnosti. Není možné hospodařit se společnou věcí tak, aby oprávněné zájmy minoritního vlastníka nebyly respektovány. V konkrétním případě se jednalo o pronajmutí části společného domu firmě za nájemné, které bylo 250 krát nižší, než byl v té době tržní nájem. Majoritní spoluvlastnice však měla výnos z účasti na zisku firmy. Minoritní spoluvlastnice získala pouze 1/3 nízkého nájmu. V tomto případě je tedy rozpor s dobrými mravy více než zřejmý.

Námítce promlčení jsem se již věnovala dříve, přesto se k ní ještě na chvíli vrátím. Obecné soudy se dlouho domnívaly, že je to jeden z případů, kdy není možné právě z důvodu zániku vymahatelnosti aplikovat korektiv dobrých mravů. Ústavní soud ČR v právní věci II. ÚS 309/95 naopak tvrdí, že ustanovení § 3 odst. 1 OZ platí i pro výkon práva vznést námitku promlčení. Jednalo se o nároky z tržové smlouvy z roku 1947. Podobnou argumentaci ÚS ČR použil v pozdějším případě pod sp. zn. I. ÚS 643/04, kdy si syn ponechal po prodeji nemovitosti peníze v úschově na svém bankovním účtu a poté po delší době odmítl matce vydat tu část, která jí náležela, neboť tvrdil, že její nárok byl již promlčen. Z uvedeného rozhodnutí je i následující citace: *„Právní stát nemůže fungovat bez předpokladu obecně vyžadované míry poctivého jednání mezi lidmi. Rodina a vztahy mezi rodiči a dětmi jsou prostředím, kde se dobré mravy jako poctivost, čestnost, vzájemná úcta a zejména úcta k rodičům musí nejen předpokládat, ale hlavně formovat a důsledně vyžadovat. ÚS je přesvědčen, že právě v rodině jako základu společnosti se musí dobré mravy kultivovat a orgány veřejné moci, soudy zvláště, k tomu musí svými rozhodnutími přispívat. Obecné soudy vzaly v úvahu nemravnou námitku promlčení a aprobovaly tak jednání contra bonos mores; v důsledku toho byly nespravedlivé. Zásada souladu práv, resp. jejich výkonu s dobrými*

mravy představuje významný princip, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti (ekvity). Pojem dobré mravy nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou (haec aequitas suggerit), což ve svých důsledcích znamená nastoupení cesty nalézání práva.“

Dobré mravy se nelehko posuzují také u otázky výživného. Výživné na nezletilé děti se platí v jejich prospěch, ovšem nakládání s výživným má na starosti druhý rodič. Ústavní soud ČR poskytl ochranu otci a potvrdil rozhodnutí obecných soudů v případě, kdy matka žádala zvýšení výživného pro nezletilé dítě z důvodu mimořádných potřeb dítěte. Tyto mimořádné potřeby dítěte byly zapříčiněny zdravotním stavem dítěte. Potud by vše bylo v pořádku, pokud by matka nezpůsobila špatný zdravotní stav dítěte svým jednáním, přesněji svěřením do péče osoby, která dítěti těžký úraz způsobila. Nálezem sp. zn. I. ÚS 401/06 poskytl ÚS ochranu muži, po kterém požadovala zvýšení výživného pro sebe bývalá manželka. V řízení u obecných soudů se prokázalo, že bývalá manželka bývalému muži hrubě nadávala, a to i před jejich dětmi. Takové jednání můžeme posoudit jako v rozporu s dobrými mravy.

Třetí tematickou oblastí jsou tzv. restituční spory. V restitučních sporech se můžeme setkat se dvěma případy – jedním je lhůta pro uplatnění restitučního nároku po zrušení podmínky trvalého pobytu a druhým je náhrada za zhodnocení restituovaných nemovitostí.

Ústavní soud ČR dne 05.08.2004 rozhodl v právní věci sp. zn. I. ÚS 77/03, že smlouva, kterou tehdejší vlastník nemovitosti prodal v roce 1994 nemovitost jinému subjektu, je neplatná. Vlastník nemovitosti, tedy obec, věděla, že byl vznesen restituční nárok na danou nemovitost, a že ÚS ČR má rozhodnout o zrušení podmínky trvalého pobytu. Soud konstatoval, že je podstatné to, že povinný věděl o vzneseném nároku restituenta.

Ústavní soud ČR řešil v roce 2008 stížnost dvou stěžovatelek, kterým každé bylo obecnými soudy uloženo uhradit částku cca 800 000,- Kč s 11 % úrokem z prodlení osobě, která celých osm let bránila vydání restituovaných nemovitostí. Těmi nemovitostmi byl zámeček, který tato vydávající osoba osm let neoprávněně užívala. Rekonstrukci zámečku však provedl ještě stát před tím, než vydávající subjekt nemovitosti nabyt. Vydávající subjekt nárok na náhradu za zhodnocení restituovaných nemovitostí uplatnil až poté, co mu soud uložil povinnost nemovitosti vydat. Toto jednání ÚS ČR posoudil jako jednání, které je v rozporu s dobrými mravy.

Posledním tematickým okruhem jsou dobré mravy soutěže. Pod dobré mravy soutěže můžeme zahrnout poctivý obchodní styk a nekalosoutěžní jednání.

K otázce poctivého obchodního styku si uveďme náleze ze dne 07.05.2009, kterým Ústavní soud ČR vyhověl stěžovateli, který namítal, že přiznaný úrok z prodlení ve výši 0,5 % denně je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku a je tak v rozporu s dobrými mravy. Obecné soudy vyloučily použití korektivu dobrých mravů, protože druhá strana nechtěla výši úroku z prodlení stěžovatele poškodit, nýbrž pouze zabezpečit řádné splnění závazku. Ústavní soud ČR však v rozhodnutí uvádí, že „*zásada smluvní volnosti je modifikována účelem a smyslem sankčního a motivačního mechanismu institutu úroků z prodlení*“⁷⁸ a proto je nezbytné posuzovat individuálně, zda určitá sankce je šikanózní nebo motivační. Dle ÚS ČR nesmí smluvní úrok z prodlení převyšovat úrokovou míru bank.

Nálezem sp. zn. IV.ÚS 27/09 dal Ústavní soud ČR za pravdu stěžovateli, kterému obecné soudy zamítly žalobu na přiměřené zadostiučinění z nekalosoutěžního jednání. Obecné soudy zamítnutí zdůvodnily tak, že „*jednání nebylo způsobilé přivodit újmu soutěžitelům a spotřebitelům*“⁷⁹, i přestože k zásahu do oprávněných zájmů skutečně došlo.

⁷⁸ Bubelová, K.. *Dobré mravy v judikatuře Ústavního soudu ČR*, Právní fórum, r. 2010, č. 1, str. 7

⁷⁹ Bubelová, K.. *Dobré mravy v judikatuře Ústavního soudu ČR*, Právní fórum, r. 2010, č. 1, str. 7

4. Dobré mravy a civilní proces

V této kapitole nazvané Dobré mravy a civilní proces bych se ráda věnovala tématům, která úzce souvisejí s občanským právem procesním. Prvním tématem je vliv pravdivých, ale nepoctivých argumentů. U tohoto tématu bych ráda ukázala na konkrétním příkladu, co přesně název této podkapitoly znamená. Druhým bodem bude to, jakým způsobem vlastně soudci aplikují dobré mravy, protože to jsou ti, co v konečné fázi učiní rozhodnutí, zda něco je či není v rozporu s dobrými mravy. Oni nejlépe musí umět posoudit situaci a vědět, zda je něco spravedlivé.

4.1 Vliv pravdivých, ale nepoctivých argumentů

V této kapitole nazvané Dobré mravy a civilní proces se budu věnovat jednomu konkrétnímu článku, ve kterém soudce okresního soudu Karel Svoboda hovoří o vlivu pravdivých, ale nepoctivých argumentů.

Autor na úvod článku píše: *„Tvrdím, že za určitých okolností nesmí účastník civilního sporu využít pravdivý argument (skutkovou obranu), která by mu ve věci přinesla úspěch. Je tomu tak tehdy, když svým protiprávním jednáním sám skutkovou okolnost způsobil. Nezáleží na tom, zda takové jeho jednání bylo pouze jednou z více příčin, které vedly ke vzniku pro účastníka nespravedlivě příznivé okolnosti. Jestliže účastník takový skutkový argument přesto před soudem použije, neměl by k němu soudce přihlídnout.“*⁸⁰ Autor dále uvádí konkrétní příklad, aby svou tezi potvrdil.

Zadlužený podnikatel zemřel. Jediným majetkem zůstavitele byl rodinný dům a finanční částka na bankovním účtu ve výši cca 30 000,- Kč. Aby se dlužník vyhnul exekuci, rodinný dům ještě za svého života (rok před smrtí) daroval svému synovi. Po smrti zůstavitele dědický soud konstatoval, že do dědictví spadá jen ta částka 30 000,-

⁸⁰ Svoboda, K. Vliv pravdivých, ale nepoctivých argumentů na výsledek civilního procesu, Právní rozhledy, 2009, č.7

Kč. Zůstavitelův syn odmítl toto dědictví, a protože jiný zákonný dědic neexistoval, dědictví připadlo státu.

Ještě před smrtí zůstavitele se věřitel domáhal u soudu zaplacení dlužné částky ve výši 1 000 000,- Kč. Jak už to tak bývá, soud ve věci samé rozhodl až po smrti dlužníka – zůstavitele. Soud shledal věřitelovu pohledávku za oprávněnou, přesto soud přiznal věřiteli jen částku do výše dědictví nabytého dědicem – státem, tedy částku 30 000,- Kč, v částce 970 000,- Kč žalobu zamítl. Věřitel se samozřejmě odvolal. Ale ještě předtím podal další žalobu, tentokrát na syna zůstavitele, který dědictví odmítl. Věřitel se domáhal konstatování, že převod nemovitosti – rodinného domu – je vůči němu neúčinný. Tvrdil, že kdyby nedošlo k tomuto převodu, pak by na dědici vysoudil celou dlužnou částku, protože tato nemovitost byla v hodnotě několika milionů korun. Krajský soud však odvolání nevyhověl a zamítl jej. Vzápětí věřitel prohrál i spor o odporovatelnost. Soud v odůvodnění konstatoval, že věřitel nedisponuje žádnou vymahatelnou pohledávkou, jejíž výkon byl převodem rodinného domu ze strany zůstavitele na jeho syna ohrožen. Dědic – stát již pravomocnou pohledávkou ve výši 30 000,- Kč zaplatil a ve zbylé částce 970 000,- Kč byla soudem zamítnuta. Soudce však nevzal v úvahu, že důvodem neúspěchu věřitele byla právě ta darovací smlouva, jejíž odporovatelnost projednával.

Obě výše uvedená rozhodnutí jsou zákonná a jsou tedy v pořádku. Je na místě otázka, zda jsou tato rozhodnutí také spravedlivá. Dle autora článku a dle mého názoru nikoliv. Kdyby byl zůstavitel nezemřel, zřejmě by soud věřiteli přiznal celou dlužnou pohledávku, stejně tak by věřitel uspěl s žalobou na odporovatelnost převodu nemovitosti. Věřitel byl v obou sporech neúspěšný, protože oba soudci neměli na paměti smysl zákonné úpravy dědického práva. Zůstavitelův syn nemohl s úspěchem namítat na svou obranu to, že věřitel nedisponuje žádnou vykonatelnou pohledávkou, kterou by mohl v případě úspěchu žaloby realizovat. Touto argumentací se totiž dovolává své vlastní nepoctivosti. Jako blízký příbuzný zůstavitele věděl nebo mohl vědět, že v případě darování nemovitosti, dochází ke krácení majetku otce a tím i menší vymahatelnost pohledávek věřitelů, čímž tedy věřitele skutečně poškodil. Pokud se syn zůstavitele tímto způsobem nemohl žalobě bránit, nemohl tuto argumentaci použít ani

sám soud z výše uvedeného důvodu. Toto je situace zmiňovaná na počátku této kapitoly. Syn dlužníka sám takovou situaci způsobil. Výsledkem konání syna zůstavitele je poškození věřitele. V tom již cítím určitý rozpor, protože to není tak úplně v souladu s dobrými mravy. Soud žalobu zamítnout neměl a toto by měl napravit odvolací soud.

Dle autora článku „*Vliv pravdivých, ale nepoctivých argumentů*“ nesmí soud v některých situacích přikládat právní význam podstatné skutkové okolnosti, která by za normálních okolností vedla k jinému, opačnému verdiktu. Jedná se o případy, kdy se účastník domáhá své vlastní nepoctivosti jako ve výše uvedeném případě. Soud má na takovou skutečnost pohlížet tak, jako by k ní vůbec nedošlo, protože v daném případě nemá právní význam. S tímto právním názorem autora článku se plně ztotožňuji.

4.2 Dobré mravy v rukou soudců

Vladimír Kubeš říká, že dobré mravy se stávají zákonnými normami, neboť zákon na ně sám odkazuje. Dále dodává, že „*soudce po formální stránce bude rozhodovati podle právních norem, třeba po obsahové stránce jde o obsah norem, patřících do jiného normového souboru. Nejsou to toliko obecné zásady našeho právního řádu, dobré mravy nelze ztotožňovat s analogií iuris. Poukazem na dobré mravy se zákon rozšiřuje o celou řadu pravidel, jež nejsou obsažena v právním řádě a jež teprve díky tomuto poukazu stávají se pravidly právními*“.⁸¹

Dobré mravy jsou dynamickým prvkem, který se průběžně během času aktualizuje, zatímco prvkem normativní stability jsou psané zákony, a proto zákonodárce na dobré mravy pouze odkazuje. Dle Kubeše se „*dobré mravy mění časem; někdy rychleji než zákonodárná díla. Zejména tehdy rychleji, když k nim poukazuje občanský zákoník, tedy dílo, jež zpravidla přetrvá staletí*“.⁸² Dobré mravy jsou odrazem společnosti, podléhají tedy totiž stejné schopnosti změny jako ona sama.⁸³ Kdyby tomu

⁸¹ Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Právní fórum, 2006, č.9, str. 311

⁸² Kubeš, V. Smlouvy proti dobrým mravům, Orbis, Praha 1993, str. 177

⁸³ Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Právní fórum, 2006, č.9, str. 311

tak nebylo, rozhodování soudů by nebylo společností přijímáno jako spravedlivé, nýbrž jako tuze konzervativní. Pavel Rubeš ve svém článku „Dobré mravy v rukou soudců“ cituje Bičovského: „Zákonnost bez filtru ekvity není vlastně zákonnost, ale může to být v konkrétním případě i křivda.“⁸⁴ To je zřejmé, neboť pokud by společnost rozhodnutí soudů přijímala jako nespravedlivá, došlo by k oslabení důvěry ve spravedlnost práva, což by poté mělo za následek jeho nerespektování.

Nejvyšší soud ke konkurování dobrých mravů zákonům říká následující: „V případě akceptace pravidel ze souboru dobrých mravů je třeba akceptovat jen ta, která harmonicky zapadají do celku právního řádu. Pravidla dobrých mravů proto nemohou být v rozporu se zásadami, na kterých je postaven občanský zákoník a jež jsou rovněž pramenem občanského práva.“⁸⁵ V případě dobrých mravů se ne vždy uplatní výkladové kolizní pravidlo *Lex specialis derogat legi generali*, tedy v tomto případě, že speciální ustanovení má přednost před obecným ustanovením. Toto pravidlo se pro případ dobrých mravů ad hoc převrací, pokud by jinak výklad práva vedl k bezpráví. Je důležité užívat dobré mravy tímto způsobem jen v interpretační nouzi.⁸⁶

Dobré mravy není možné legálně definovat, pokud mají dynamicky reagovat na změny společenských vztahů. Neexistuje – li definice dobrých mravů, musí soudce při rozhodování vycházet ze svého úsudku a chápání obsahu dobrých mravů. Úloha soudce v současné moderní společnosti je ta, „že vleje v tato zákonná ustanovení obsah, obsah neobyčejně pestrý, který však vykazuje stále pevnější a určitější ráz.“⁸⁷ „Vodítkem pro volbu soudců při interpretaci práva je velmi často předpoklad, že pravidla, která interpretují, mají rozumný záměr, takže jejich cílem není způsobovat nespravedlnost či porušovat zavedené morální principy. Protože vždy může existovat pluralita takových principů, nelze bezpochyby prokázat, že jde o jediné správné rozhodnutí. Může se stát přijatelným, protože je odůvodněným výsledkem nestranné volby.“⁸⁸

⁸⁴ Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Právní fórum, 2006, č.9, str. 311

⁸⁵ R 17/2000, 2 Cdon 848/97, ze dne 25.02.1999 in Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Právní fórum, 2006, č.9, str. 311

⁸⁶ Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Právní fórum, 2006, č.9, str. 311

⁸⁷ Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Právní fórum, 2006, č.9, str. 312

⁸⁸ Hart, H.L.A. Pojem práva, Prostor, Praha 2004, str. 136 in Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Právní fórum, 2006, č.9, str. 312

Aby nedocházelo k přílišným rozdílům při aplikaci korektivu dobrých mravů na obdobné případy, tedy aby byl dodržen princip legitimního očekávání, tak výklad dobrých mravů sjednocuje (nebo se o to alespoň snaží) judikatura odvolacích soudů, Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Vezměme si pět soudců, pět obdobných případů a dostaneme pět různě odlišných rozhodnutí, jako tomu bylo v případě pěti skutkově totožných případů Nejvyššího soudu. Ještě se k nim podrobněji dostanu. Dobré mravy nemají dávat soudci možnost libovůle v rozhodovací činnosti. Každá osoba má jistě morální aspekty jiné kvality. Dobré mravy naopak dávají soudci možnost rozhodnout spravedlivě, ač by se v některém případě zdálo, že rozhodnutí jen dle litery zákona bude rychlé a jednoduché. Role soudce je v tomto případě nelehká, záleží totiž na soudcově smyslu pro spravedlnost, jeho sociálním soucitu, schopnosti odhalit nekalé jednání jedné ze stran sporu a předně na citu pro rovnovážné uspořádání právních vztah. Jak tvrdí Rubeš, úvahy typu „*když to nemravné ustanovení podepsali, je to jejich problém*“ jsou nepřijatelné.⁸⁹

Nyní slibovaný případ pěti skutkově totožných případů, který se nakonec dostal až k Nejvyššímu soudu. Analýzu těchto případů provádí právě Rubeš ve svém článku „*Dobré mravy v rukou soudců*“ a já tuto zajímavou analýzu nemohu opominout.

Žalobci byli vlastníci zemědělské usedlosti, kterou pronajali žalované za částku 12 000,- Kč měsíčně, později za 13 096,- Kč měsíčně. Pro případ prodlení se zaplacením nájemného si sjednali smluvní pokutu a to ve výši 3% z dlužné částky denně. Přepočteme –li smluvní pokutu na kalendářní rok, dostaneme se na 1095 % p.a. To je skutečně vysoká smluvní pokuta. Nájemkyně se v prodlení několikrát skutečně ocitla. Ve všech případech však dlužné nájemné zaplatila, ale opožděně. Smluvní pokutu ale nezaplatila ani v jednom případě a o tuto smluvní pokutu tedy byla postupně žalována u okresního soudu. Jak je již výše zmíněno, všechny spory postupně skončily u Nejvyššího soudu.

V prvním případě Nejvyšší soud ČR konstatoval, že je přípustné sjednat smluvní pokutu dynamicky. Dynamickým sjednáním smluvní pokuty soud rozumí sjednání

⁸⁹ Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Právní fórum, 2006, č.9, str. 314

procentním podílem z dlužné částky v závislosti na čase. O tom, zda je výše uvedená výše smluvní pokuty v souladu či v rozporu s dobrými mravy, se NS ČR nevyjádřil.

V druhém případě první i druhá instance vyhověla žalobci. Žalovaná proti tomu podala dovolání, ve kterém „navrhovala, aby NS ČR dovolání připustil, neboť mu chtěla předložit k řešení otázku přiměřenosti smluvní pokuty a otázku omezenosti nebo neomezenosti smluvní vůle co do výše smluvní pokuty, resp. její sazby.“⁹⁰ Dovolání však NS ČR odmítl s tím, že nenašel otázku, která by měla zásadní právní význam.

Ve třetím případě bylo prvoinstančním soudem žalobě opět vyhověno, ale odvolací soud zamítl žalobu. Jednalo se o jiný senát než v prvním a druhém případě. Nejvyšší soud ČR dovolání žalobců zamítl. V odůvodnění rozhodnutí se můžeme dočíst, že „(s)jednaná výše smluvní pokuty je nepřiměřená, a to jak s ohledem na význam a hodnotu zajišťované povinnosti, tak i s ohledem na výši úroku z prodlení, který by v daném případě při prodlení se zaplacením nájemného přicházel v úvahu. Při nepřilíš velkém prodlení dosahuje smluvní pokuta již výši nájemného. Takto sjednaná smluvní pokuta též mnohonásobně převyšuje úrok z prodlení stanovený jako sankční postih za prodlení s plněním peněžitého závazku, což platí i pro úroky požadované peněžními ústavami při poskytnutí finančních prostředků na základě úvěrové smlouvy, což vede k závěru o její nepřiměřenosti.“⁹¹

Ve čtvrtém případě prvoinstanční soud žalobě opět vyhověl, odvolací soud stejně jako ve třetím případě žalobu zamítl. Jednalo se o tentýž senát jako ve třetím případě. Nejvyšší soud dovolání žalobců zamítl.

V pátém případě prvoinstanční soud žalobě vyhověl, odvolací soud ale opět žalobu zamítl. Tentokrát rozhodoval u odvolacího soudu nový senát. Nejvyšší soud dovolání žalobců nevyhověl. Svou předchozí argumentaci doplnil o úvahu o seznatelnosti norem dobrých mravů. „Tyto normy je třeba poznat a lze na ně usoudit jak z výše uvedených úroků z prodlení, které představují rovněž sankci za nikoli řádné

⁹⁰ Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Právní fórum, 2006, č.9, str. 314

⁹¹ Rozhodnutí ve věci 29 Cdo 602/2000, ze dne 23.08.2000 in Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Právní fórum, 2006, č.9, str. 314-315

plnění povinnosti, tak i z výše zajištěné částky, z níž lze usoudit na nepřiměřenost smluvní pokuty s ohledem na vzájemný poměr původní a sankční povinnosti. Výklad dobrých mravů se ve vztahu k výši sjednané smluvní pokuty ustálil právě na posouzení výše smluvní pokuty vzhledem k úrokům z prodlení a výši smluvní pokutou zajištěné částky.“⁹²

Dle Rubeše tato série pěti skutkově totožných případů poukazuje na několik chyb při rozhodování. První chybou je to, že prvostupňový soud v pátém případě zcela ignoroval předchozí rozhodnutí Nejvyššího soudu o přiměřenosti smluvní pokuty. Soud ho nemusel slepě následovat, mohl se s ním argumentačně vypořádat. Druhou chybou je to, že Nejvyšší soud ČR se měl zmínit o svém názoru na mravnost sazby smluvní pokuty hned v prvním případě. Mohl se tak vyvarovat dalším případům, které následovaly. Třetí nedostatek Rubeš vidí v druhém rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ve kterém dle jeho názoru NS ČR upírá dovolatelce z neznámého důvodu spravedlnost. Posledním, čtvrtým, nedostatkem je skutečnost, že se Nejvyšší soud ČR argumentačně ani procesně nevypořádal s rozporem svých rozhodnutím ve třetím (senát 29 Cdo) a čtvrtém (senát 30 Cdo) případě. V takovém případě měla být věc postoupena velkému senátu.

Na výše uvedeném příkladu pěti skutkově totožných případů jsme zjistili, že Nejvyšší soud ČR rozhodoval protichůdně, rozporuplně. Viděli jsme, že judikatura Nejvyššího soudu ČR podléhá na jedné straně prvkům nahodilosti, na straně druhé prvkům konstantnosti. Dle Rubeše je však potěšitelné, že i různé senáty umějí v obdobném případě také obdobně rozhodnout. Judikatura se vyvíjí samovolně, takže zřejmě jsou přípustné občasné výstřelky.

Soudci by i přes velké množství případů neměli nikdy dojít do fáze, kdy se stanou jen stroji na spravedlnost. Spravedlnost a hlavně dobré mravy jsou skutečně především v rukou soudců.

⁹² Rozhodnutí ve věci 33 Odo 77/2002, ze dne 28.02.2002 in Rubeš, P. Dobré mravy v rukou soudců, Právní fórum, 2006, č.9, str. 315

5. Dobré mravy, nový občanský zákoník a judikatura Nejvyššího soudu Slovenské republiky

V této kapitole se zaměřím na srovnání slovenského a českého občanského zákoníku a na slovenskou judikaturu v oblasti dobrých mravů. Dále se budu zabývat zákonem č. 89/2012 Sb., tj. novým občanským zákoníkem.

5.1 Dobré mravy v judikatuře Nejvyššího soudu Slovenské republiky

Tuto kapitolu jsem zařadila do své diplomové práce z toho důvodu, že v oblasti dobrých mravů na území Slovenské republiky, po vzniku Slovenské republiky, byl aplikován rovněž zákon č. 40/1964 Sb., ve stejném znění, v jakém platí na území České republiky. Na toto téma napsala JUDr. Vlasta Čechotová, CSc. publikaci s názvem „*Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve*“, ve které se věnuje dobrým mravům jakožto pojmu jak z hlediska právního, tak z hlediska filozofického. Dále pojednává o historii pojmu na území Slovenska a o dobrých mravech v současném občanském, obchodním, rodinném a pracovním právu.

Současná právní úprava dobrých mravů obou občanských zákoníků je stále stejná. Slovenská úprava dobrých mravů tedy vychází ze stejného ustanovení § 3 odst. 1. Také ustanovení o neplatnosti právního úkonů příčícího se dobrým mravům je totožné v českém i slovenském občanském zákoníku. Dále se dobré mravy ve slovenském občanském zákoníku objevují u dědictví, ani toto ustanovení se neliší od české právní úpravy. Stejně tak je totožné ustanovení § 471 a ustanovení § 482 českého i slovenského OZ.

V oblasti závazků je totožné znění ustanovení § 564 obou občanských zákoníků. Dále ustanovení § 630 je zcela totožné. V oblasti nájmu bytu, konkrétně u vypovězení nájmu bytu, nacházíme první odlišnost. Slovenské ustanovení § 711 odst. 1 písm. c OZ: „*Prenajímateľ môže vypovedať nájom bytu, ak nájomca alebo ten, kto je členom jeho domácnosti, hrubo poškodzuje prenajatý byt, jeho príslušenstvo, spoločné priestory*

alebo spoločné zariadenia v dome alebo sústavne narušuje pokojné bývanie ostatných nájomcov alebo vlastníkov bytov, ohrozuje bezpečnosť alebo porušuje dobré mravy v dome.“ Slovenská úprava tedy požaduje porušování dobrých mravů v domě, zatímco česká právní úprava požaduje již hrubé porušování dobrých mravů. Dále česká i slovenská právní úprava obsahuje dobré mravy u smlouvy o ubytování V oblasti odpovědnosti za škodu je stále totožné ustanovení § 424. Porovnáním konkrétních ustanovení obsahujících dobré mravy jsem dospěla k závěru, že současné znění platných zákonů je až na jednu výjimku stále stejné.

Pojem dobrých mravů není definován jak v českém občanském zákoníku, tak ve slovenském. Konkrétní obsah dobrých mravů nalézá soud. Projdu nyní judikaturu Nejvyššího soudu Slovenské republiky a zaměřím se na definici dobrých mravů. Jak již bylo výše zmíněno, slovenský nejvyšší soud judikoval, že dobré mravy jsou aplikačním a interpretačním pravidlem. Toto později judikoval také Nejvyšší soud České republiky. Nejvyšší soud Slovenské republiky zdůraznil interpretační význam ustanovení § 3 odst. 1 v rozhodnutí č. 3 Cdo 49/96, podle kterého toto ustanovení nemá vlastní přímou normotvornou platnost – upravuje jen způsob aplikace a interpretace ustanovení, která přímo upravují právní vztahy, a to na základě všeobecných morálních pravidel, elementární slušnosti a tolerance a morálního charakteru konajících.

Nejvyšší soud Slovenské republiky ve svém rozhodnutí pod sp. zn. 6 M Cdo 11/2010 ze dne 31.01.2012 definuje pojem dobrých mravů následovně: *„Pozitívne právo výslovne odkazuje na dobré mravy ako základný princíp právneho správania v mnohých konkrétnych ustanoveniach, čím tieto mravné pravidlá zvyšuje na úroveň právnych pravidiel, považujúc ich za dobro tvoriace jadro spravodlivosti.*“

Další judikát Nejvyššího soudu SR sp. zn. 2Cdo 89/2010 ze dne 31.03.2011 k pojmu dobrých mravů: *„Dobré mravy (boni mores) nie sú zákonom definované. V súdnej praxi sú všeobecne posudzované ako obvyklé, poctivé a spravodlivé správanie sa, ktoré zodpovedá základným, v spoločnosti prevládajúcim morálnym zásadám. v demokratickej spoločnosti. Teda jedná sa o pravidlá morálneho charakteru všeobecne platné spoločnosti, v ktorej sa uplatňuje a presadzuje vzájomná slušnosť, ohľaduplnosť*

a vzájomné rešpektovanie. Pre posúdenie, či určité konanie (uplatňovanie určitého nároku) je alebo nie je v rozpore s dobrými mravmi sú dôležité špecifické okolnosti tej ktorej konkrétnej veci a nemožno ich zovšeobecniť.“

Slovenská judikatura obsahuje také rozhodnutia týkajúce sa námietky promlčenia a jej jeho rozporu s dobrými mravmi. Najvyšší súd Slovenskej republiky v rozhodnutí sp. zn. 5 Cdo 34/2011 ze dne 01.03.2011 konstatuje, že ustanovenie § 3 občianskeho zákonníka je všeobecným ustanovením hmotnoprávnej povahy a dáva súdu možnosť posúdiť, zda je výkon subjektívneho práva v súlade s dobrými mravmi. V prípade, že výkon práva je v rozpore s dobrými mravmi, má súd možnosť požadovanú ochranu odoprieť. Ďalej sa súd pokúša definovať dobré mravy: *„Dobré mravy sú súhrnom spoločenských, kultúrnych a mravných noriem základných, ktoré preukázali počas historického vývoja určitú mieru stálosti (nemennosti), vyjadrujú podstatné historické tendencie a stotožňujú sa s nimi podstatná časť spoločnosti.“* Ďalej súd k námietke promlčenia: *„Všeobecne možno bezpochyby dôvodiť, že v konaní účastníkom konania opodstatnene vznesenú námietku premlčania voči uplatňovanej pohľadávke, nemožno pokladať za konanie, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi, pretože inštitút dobrých mravov je zákonným inštitútom a prispieva k istote v právnych vzťahoch. Za špecifických okolností však výkon práva namietať premlčanie uplatneného nároku by mohol byť konaním umožňujúcim poškodiť druhého účastníka právneho vzťahu, ktorý márne uplynutie premlčacej doby nezavinil a voči ktorému by zánik uplatňovaného nároku v dôsledku uplynutia premlčacej doby bol neprimerane tvrdým postihom v porovnaní s rozsahom a charakterom ním uplatňovaného práva a s dôvodmi, pre ktoré svoje právo neuplatnil včas. Znaky konania vykazujúce priamy úmysel poškodiť druhého účastníka je potrebné vyvodzovať z tých okolností, za ktorých bola námietka premlčania tohto nároku uplatnená a nie z okolností a dôvodov, z ktorých je vznik uplatňovaného nároku odvodzovaný, inými slovami, rozhodujúce (určujúce) pre odopretie účinkov námietky premlčania sú okolnosti, ktoré existovali v čase uplatnenia námietky premlčania. Tieto okolnosti musia byť naplnené v natoľko výnimočnej intenzite, aby bol odôvodnený tak významný zásah do právnej istoty, akým je neumožnenie práva uplatniť námietku premlčania“.*

Nejvyšší soud Slovenské republiky v rozhodnutí sp. zn. 2 Cdo 59/2009 z 30.06.2010 hovoří o právních úkonech, které se přičítají dobrým mravům, o dobrých mravech, které nejsou zákonem definované a o obsahu pojmu. „*Pokiaľ ide o právny úkon, ktorý sa prieči dobrým mravom treba uviesť, že dobré mravy (boni mores), ktoré sú používané ako kritérium, u ktorého je daný osobitný záujem na ich dodržiavaní, nie sú zákonom definované. V súdnej praxi sú všeobecne posudzované ako obvyklé, poctivé a spravodlivé správanie sa, ktoré zodpovedá základným, v spoločnosti prevládajúcim morálnym zásadám. Rozpor právneho úkonu s dobrými mravmi (contra bonos mores) nemusí vyplývať iba z jeho obsahu, ale tiež z cieľa, resp. účelu, ktorý ním niektorá zo strán sleduje, pričom sú dôležité všetky okolnosti, za ktorých bol právny úkon urobený*“.

V rozhodnutí Nejvyššího soudu SR sp. zn. 4 Cdo 267/2010 ze dne 31.01.2011 soud ztotožňuje dobré mravy se všeobecně uznávanými zásadami konání v právním styku, jako jsou poctivost, nezneužití výkonu práv, nešikanózní způsob výkonu práva a respektování rovnosti účastníků občanskoprávních vztahů. Za právní úkon, který se přičítá dobrým mravům ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 Občanského zákoníku, je třeba považovat úkon, který je všeobecně neakceptovatelný z hlediska převládajících mravních zásad ve společnosti a principů vzájemných vztahů mezi lidmi.

5.2 Dobré mravy v zákoně č. 89/2012 Sb. (tj. nový občanský zákoník)

Od 01. 01. 2014 by měl nabýt účinnosti zákon č. 89/2012, tj. nový občanský zákoník (NOZ). Vzhledem k tomu, že tento zákon již byl zveřejněn ve Sbírce zákonů, je více než na místě se začít seznamovat s novou platnou právní normou. Po přečtení této úpravy jsem našla mnoho ustanovení, která nově obsahují institut dobrých mravů. Dle mého názoru se zákonodárce snažil více zakomponovat zásadu zákazu rozporu s dobrými mravy do nového zákona, protože dobré mravy jsou proměnlivé v čase a lépe tak reagují na některé situace, než kdyby bylo normou přesně stanovené, co je dle ní přípustné jednání a co již nikoliv. Proto by tento nový zákon mohl mít delší dobu účinnosti než předcházející.

Hlavním zdrojem soukromého práva není zákon, nýbrž svobodná vůle odrážející se zejména ve smlouvách.⁹³ Nový občanský zákoník otevírá co nejširší rámec svobodné iniciativě jednotlivce a jeho právu uspořádat si soukromý život podle svého a usilovat o vlastní štěstí. Většina jeho ustanovení je dispozitivních, platí tedy, že se použijí, neprojeví-li strany jinou vůli. Ta je obecně omezena hledisky dobrých mravů, veřejného pořádku a postavení osob.⁹⁴ Projdeme si společně konkrétní ustanovení a pokusíme se najít novinky oproti stávající právní úpravě.

Dobré mravy nalezneme hned na počátku a to v ustanovení § 1 odst. 2 nového občanského zákoníku (dále jen „NOZ“): *„Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.“* Toto ustanovení § 1 odst. 2 je obdobou dnešního ustanovení § 3 odst. 1 OZ. V ustanovení § 2 odst. 3 NOZ se dočteme, že *„výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění“*, což by znamenalo, že dobré mravy chápeme také ve smyslu aplikačního a interpretačního pravidla. Toto ustanovení obsahující institut dobrých mravů můžeme tedy považovat za jednu ze základních zásad nového občanského zákoníku.

Ustanovení § 19 odst. 2 pojednává o přirozených právech osob a jejich omezení, která jsou v rozporu s dobrými mravy: *„Přirozená práva spojená s osobností člověka nelze zcizit a nelze se jich vzdát; stane-li se tak, nepřihlíží se k tomu. Nepřihlíží se ani k omezení těchto práv v míře odporující zákonu, dobrým mravům nebo veřejnému pořádku.“*

V hlavě V. NOZ je obsaženo ustanovení § 545 ve znění: *„Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.“* Dále ustanovení § 547

⁹³ *Nový občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb.*, [online]. 2012, březen 2012 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz>

⁹⁴ *Nový občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb.*, [online]. 2012, březen 2012 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz>

NOZ: „Právní jednání musí obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu.“ Ustanovení § 580 NOZ hovoří o důvodech neplatnosti právních jednání: „Neplatné je právní jednání, které se přičí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje.“ Podobné ustanovení již současná právní úprava obsahuje a to v ustanovení § 39 OZ. Následky neplatnosti řeší ustanovení § 588 NOZ: „Soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. To platí i v případě, že právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému.“ V současném OZ převažuje neplatnost absolutní, zatímco v NOZ již převažuje neplatnost relativní, přesto se ve výše uvedeném ustanovení jedná o absolutní neplatnost jakožto pozůstatek ze „starého“ OZ.

Nový občanský zákoník v sobě zahrnuje i právní úpravu rodinného práva, takže k otázce uspokojování potřeb rodiny je v ustanovení § 691 NOZ uvedeno: „Žije-li s jedním z manželů společné dítě manželů, vůči kterému mají oba vyživovací povinnost, popřípadě nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti a které je svěřeno do péče manželů nebo jednoho z nich, a druhý manžel opustí rodinnou domácnost, aniž k tomu má důvod zvláštního zřetele hodný, a odmítá se vrátit, je tento manžel povinen přispívat i na náklady rodinné domácnosti. Důvod opuštění rodinné domácnosti, popřípadě důvod odmítání návratu, posoudí soud podle zásad slušnosti a dobrých mravů.“

Nově je možné dle ustanovení § 846 NOZ osvojit zletilého není-li to v rozporu s dobrými mravy. Dobré mravy nalezneme dále v ustanovení § 2072 NOZ, konkrétně se jedná o odvolání daru pro nevděk, odst. 1: „Ublížil-li obdarovaný dárci úmyslně nebo z hrubé nedbalosti tak, že zjevně porušil dobré mravy, může dárce, neprominul-li to obdarovanému, od darovací smlouvy pro jeho nevděk odstoupit. Byl-li dar již odevzdán, má dárce právo požadovat vydání celého daru, a není-li to možné, zaplacení jeho obvyklé ceny,“ odst. 2: „Odůvodňují-li to okolnosti, považuje se za nevděk vůči dárci také zjevné porušení dobrých mravů vůči osobě obdarovanému blízké“.

U smlouvy u ubytování v ustanovení § 2331 NOZ se dočteme, že „ubytovatel může před uplynutím ujednané doby smlouvu vypovědět bez výpovědní doby, porušuje-li

ubytovaný i přes výstrahu hrubě své povinnosti ze smlouvy, anebo dobré mravy“. Toto ustanovení je velmi podobné současnému ustanovení § 756 odst. 2 OZ.

Nový občanský zákoník obsahuje úpravu povinnosti nahradit škodu při porušení dobrých mravů v ustanovení § 2909: *„Škůdce, který poškozenému způsobí škodu úmyslným porušením dobrých mravů, je povinen ji nahradit; vykonával-li však své právo, je škůdce povinen škodu nahradit, jen sledoval-li jako hlavní účel poškození jiného“.* Jedná se o podobné ustanovení s nynějším ustanovením § 424 OZ.

Nový občanský zákoník je rozsáhlým kodexem soukromého práva, obsahuje tedy i právní úpravu institutů, které dosud občanský zákoník neupravoval, např. nekalou soutěž. V ustanovení § 2976 hovoří o nekalé soutěži v souvislosti s dobrými mravy. Ustanovení § 2976 odst. 1 NOZ: *„Kdo se dostane v hospodářském styku do rozporu s dobrými mravy soutěže jednáním způsobilým přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo zákazníkům, dopustí se nekalé soutěže. Nekalá soutěž se zakazuje.“* Současné ustanovení § 44 OBCHZ zní obdobně: *„Nekalou soutěží je jednání v hospodářské soutěži nebo v hospodářském styku, které je v rozporu s dobrými mravy soutěže a je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům, spotřebitelům nebo dalším zákazníkům. Nekalá soutěž se zakazuje.“*

Posledním ustanovením v NOZ, které hovoří o dobrých mravech, je § 3001 odst. 2 u bezdůvodného obohacení: *„Získal-li obohacený předmět obohacení v dobré víře nebo bez svého svolení a nelze-li jej dobře vydat, není povinen k náhradě, ledaže by tím vznikl stav zjevně odporující dobrým mravům.“*

V moderní době, která se žene kupředu ve všech oblastech mílovým tempem, je složité a velice komplikované připravit zákon, který by byl kompletní, všeobecně platný a hlavně použitelný v čase. Institut dobrých mravů toto však splňuje. Dobré mravy, jak již bylo několikrát zmíněno výše, není možné definovat. Dobré mravy se musí aplikovat a zákony se musí interpretovat s ohledem na dobré mravy. Dobré mravy je nutno používat intuitivně, nikoliv jen rozumově. Ideální je kombinace obojího. Pokud společnost pociťuje, že určité jednání se přičí dobrým mravům a zároveň si uvědomuje,

z jakého důvodu je toto jednání v rozporu, pak není potřeba definice. Ano, rozhodnutí NS ČR pomohla definovat, co dobré mravy jsou, ale v konkrétních případech, nejedná se o obecně platné definice. Dle V. Kubeše mají soudci v kontinentálním systému právo „*doutvářet*“, což jim umožňuje právě dobré mravy. Protože soudce je v první řadě člověk a až poté soudce.

Závěr

Pojem dobré mravy je proměnlivý, neexistuje definice, která by byla platná v jakékoliv době. Ve své diplomové práci jsem si nekladla za cíl zmapovat dobré mravy v českém právním řádu, nýbrž nastínit některé zajímavé úvahy, judikáty a případy. Dobré mravy jsou pojmem, který trvá, troufnu si říci, již po staletí, avšak materiální stránka se stále mění. Není možné dobré mravy v současné době definovat. Definice dobrých mravů by totiž stejně časem ztratila svůj význam. Právě proto se často o dobrých mravech hovoří jako o pružném pojmu. Není možné však ponechat definování dobrých mravů laikům. Dobré mravy může na konkrétní případ aplikovat vždy jen soudce, který posoudí veškeré skutečnosti.

Dobré mravy jsou více pojmem filozofickým než pojmem právním. Jeden z mých oblíbených filozofů, Immanuel Kant, vyjádřil hlavní podstatu dobrých mravů v kategorickém imperativu: „*Jednej jen podle té maximy (zásady), od níž můžeš zároveň chtít, aby se stala obecným zákonem.*“⁹⁵ V principu to znamená, abychom se vždy chovali tak, jak bychom si představovali a přáli, aby se ostatní lidé chovali. Což je vlastně smysl dobrých mravů. Zákonodárce užívá dobré mravy tam, kde chce zohlednit určité případy, které by se těžko předvíдалy, ve kterých by „doslovná“ aplikace zákona nebyla spravedlivá a zákon by byl příliš tvrdý. Dle mého názoru, dobré mravy mají budoucnost. Už jenom proto, že nový občanský zákoník zařazením dobrých mravů do ustanovení § 2 odst. 3 řadí dobré mravy mezi základní principy nového občanského zákoníku a díky tomu, je nutné mít dobré mravy vždy na paměti při výkladu a použití právního předpisu, nikoliv jen v případě, kdy tak NOZ výslovně stanoví. Jak již jsem několikrát zmínila, materiální stránka dobrých mravů je proměnná v čase, takže to, co by neobstálo na počátku 20. století a bylo by považováno za nemorální, může být na počátku 21. století v souladu s dobrými mravy. Společnost a morálka se uvolňují a morálka jde ruku v ruce s dobrými mravy. Dle mého názoru je dobře, že dobré mravy získávají takový prostor v NOZ, protože jak říká známá poučka: „*Non omne, quod licet, honestum est.*“⁹⁶

⁹⁵ Kant, I.: *Základy metafyziky mravů*, Praha 1990, str. 84

⁹⁶ Paulus D 50. 17. 144. pr. – Ne všechno, co je dovolené, je i čestné.

Seznam zkratek

OZ – z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OBCHZ – z. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

NS ČR – Nejvyšší soud České republiky

ÚS ČR – Ústavní soud České republiky

NS SR – Nejvyšší soud Slovenské republiky

ÚS SR – Ústavní soud Slovenské republiky

ZOR – zákon o rodině z roku 1964

NOZ – z. č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník

OZO – obecný zákoník občanský z r. 1811

ZR – zákon o právu rodinném účinný od roku 1950

BSM – bezpodílové spoluvlastnictví manželů

SJM – společné jmění manželů

ZORŘ – zákon o rozhodčích řízeních a o výkonu rozhodčích nálezů, z. č. 216/1994 Sb.,
ve znění pozdějších předpisů

ZORŘ - zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů

Použitá literatura a prameny

Knižní publikace:

- Čechotová, V. *Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve*, Bratislava, EPOS 2005
- Eliáš, K., Zuklínová, M. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*, 1. vyd., Praha: Linde, 2001
- Hurdík, J. *Zásady soukromého práva*, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita, 1998
- Kadlecová, M. et al.: *Vývoj českého soukromého práva*, Praha: Eurolex bohemia, s. r. o., 2004
- Kant, I.: *Základy metafyziky mravů*, Praha 1990, str. 84
- Knappová, M., Švestka J, Dvořák J. a kol. *Občanské právo hmotné I*, 4. vyd., Praha, ASPI, 2005
- Pelikánová, I. *Obchodní právo I. díl*, Praha: ASPI, 2005
- Plecítý, Vladimír; Kocourek, Jiří, *Občanský zákoník*, 4. vydání, Eurounion, 2007
- Rubeš, P. *Dobré mravy v rukou soudců*, Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám, Praha, ASPI, 2005
- Salač, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, 2.vyd.,Praha, C.H.Beck, 2004
- Švestka, Spáčil, Škárová et al.: *Občanský zákoník I Komentář § 1-459*, 1. vydání, C.H.Beck 2008

Zákony

- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník
- zákon č. 513/1991 Sb, obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů

- zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, ve znění pozdějších předpisů

Odborné články:

- Bubelová, K.. *Dobré mravy v judikatuře Ústavního soudu ČR*, Právní fórum, r. 2010, č. 1
- Čechotová, V. *Dobré mravy ako interpretačné a aplikačné pravidlo*, Justičná revue, 57, 2005, č. 2
- Čechotová V. *Charakteristika pojmu „dobré mravy“ v slovenskom súkromnom práve*, Justiční revue, 57/3, 2005, č. 2
- Chalupa, L.: *Dobré mravy a restituce*, Právní rozhledy, 1999, č. 11
- Kalenská, M. *Zlaté padáky v Komerční bance. Proč?*, Právní rádce, 2000, č. 4
- Kornel, M. *Vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi a dobré mravy*, Jurisprudence, 2006, č. 7
- Králík, M. *Rozsah použitelnosti institutu dobrých mravů v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky*, Soudní rozhledy, r. 2010, č. 2
- Křístek, L. *Tržní cena a dobré mravy*, Právní rádce, 2000, č. 6
- Kulhánek, M. *Reklama a dobré mravy soutěže*, Obchodní právo, r. 1998, č. 7/1
- Nezdařil, A. *Námitka promlčení v rozporu s dobrými mravy?*, Právní rádce, 2008, č. 3
- Rubeš, P. *Dobré mravy v rukou soudců*, Právní fórum, 2006, č.9
- Spáčil, J. *Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře*, Právní rozhledy, 12/18, 2004
- Svoboda, K. *Vliv pravdivých, ale nepoctivých argumentů na výsledek civilního procesu*, Právní rozhledy, 2009, č. 7
- Tégl, P.: *O dobrých mravech*, Bulletin advokacie, 2011, č. 7-8
- Telec, I: *Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek*, Právní rozhledy, roč. 2011, č. 1

Internetové zdroje:

- *Zákon č. 40/1964 Zb., občiansky zákonník* [online]. 2011, 04. 01. 2011 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/obciansky-zakonnik/>
- *Nový občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb.*, [online]. 2012, březen 2012 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny_mce-storage/files/sb0033-2012.pdf
- *Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku*, [online]. 2012, březen 2012 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny_mce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf
- Hrbková, K. *Zákaz neúměrného zkrácení*. *Epravo.cz* [online]. 2008, 12. 11. 2008 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zakaz-neumerneho-zkraceni-55323.html>
- *Úrok z prodlení*, Wikipedie, [online]. 2012, 29. 03. 2012 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Arok_z_prodlen%C3%AD
- *Lichva*, Wikipedie, [online]. 2012, 26. 05. 2012 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Lichva>
- *Restituce*, Wikipedie, [online]. 2012, 14. 05. 2012 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Restituce>
- *Smluvní pokuta a dobré mravy*. *Epravo.cz* [online]. 2008, 09.12.2008 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/smluvni-pokuta-a-dobre-mravy-55383.html>
- Havel, B. *Juristic.cz: K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku*. In: [online]. 2001, 12.10.2001 [cit. 2012-06-02]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/84114/clanek/j_obchod2.html
- Sokol, J. Jan Sokol. *Zákony bez mravů jsou na nic* [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: <http://www.jansokol.cz/cs/n-p-leges.php>

Judikatura

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 33 Odo 1064/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 33 Cdo 296/2008

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 32 Cdo 617/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1659/2000
- Judikát Nejvyššího soudu České republiky publikovaný pod Rc 62/97
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1993/2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1620/2001
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky sp. zn. 2 Cdo 59/2009
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky sp. zn. 5 Cdo 34/2011
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky sp.zn. 4 Cdo 267/2010
- Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. II. ÚS 249/97
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 33 Odo 1192/2003
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 32 Odo 468/2003
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 23 Cdo 1458/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 33 Odo 1064/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 471/99
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 52/2001
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 26 Cdo 1668/2000
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 28 Cdo 2700/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 28 Cdo 3497/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 2648/2003
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 28 Cdo 1687/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 32 Odo 1659/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 33 Cdo 2675/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 664/2002
- Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. II. ÚS 309/97
- Rozhodnutí č. 88 Nejvyššího soudu SR, uveřejněné ve Zbierke rozhodnutí a stanovisk súdov Slovenskej republiky č. 6-7, roč. 1998
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky sp. zn. 3 Cdo 49/96
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky sp. zn. 30 Cdo 664/2002
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky sp. zn. 2 Cdo 89/2010
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky sp. zn. 6 M Cdo 11/2010
- Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. III. ÚS 649/05
- Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. 594/07 ze dne 03.10.2007

- Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. III. ÚS 729/06
- Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. I. ÚS 146/94
- Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. II. ÚS 3/06
- Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 180/01
- Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. II. ÚS 309/95
- Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. I. ÚS 643/04
- Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. I. ÚS 77/03
- Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 27/09
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 33 Odo 77/2002

Abstrakt

Předložená diplomová práce pojednává o pojmu „dobré mravy“ v českém právním řádu. Práce se však nesnaží dobré mravy definovat. Cílem této práce není poskytnout čtenáři ucelený obraz o dobrých mravech v současné české společnosti, nýbrž tento pojem čtenáři osvětlit a vysvětlit jeho funkci. Práce je rozčleněna do pěti kapitol.

První kapitola seznamuje čtenáře s historií pojmu dobré mravy, s pojmy morálka, veřejná morálka a veřejný pořádek, dále s právní úpravou dobrých mravů a samotným pojmem dobré mravy. První kapitola ještě obsahuje dobré mravy jako interpretační a aplikační pravidlo a zásadu poctivého obchodního styku.

Druhá kapitola se věnuje jednotlivých vybraným otázkám. Těmi otázkami jsou následující otázky – vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi, úroky z prodlení, lichva, laesio enormis, dále námitka promlčení, restituce, smluvní pokuta a reklama a dobré mravy soutěže.

Ve třetí kapitole jsem se zaměřila na judikaturu Nejvyššího soudu České republiky a Ústavního soudu ČR. Kromě judikatury se tato kapitola zabývá také významem dobrých mravů a právní jistotou.

Čtvrtá kapitola se zabývá dobrými mravy v civilním procesu. Nejprve se věnuje vlivu pravdivých, ale nepoctivých argumentů. Dále se věnuje dobrým mravům jakožto nástrojem v rukou soudců.

Závěrečná kapitola předkládá srovnání současných právních úprav institutu dobrých mravů a judikatury týkající se dobrých mravů na území České republiky a Slovenské republiky. Dále se zabývá z. č. 89/2012 Sb., novým občanským zákoníkem, a to v oblasti dobrých mravů.

V závěru mé diplomové práce jsem se snažila zamyslet nad smyslem a významem dobrých mravů v dnešní moderní společnosti. Dle mého názoru dobré

mravy měly velký význam v minulosti a mají tento vliv i dnes. Dobré mravy se dynamicky vyvíjejí společně s lidskou společností, jsou tedy pružné a tím aplikovatelné v jakékoliv době (ovšem s jiným významem dnes, s jiným zítra).

Resumé

This thesis deals with the concept of “good manners” in Czech legal order. The thesis does not attempt to define good manners. The aim of this work is not to give readers a comprehensive picture of good manners in contemporary Czech society, but to illuminate the term and explain its function. The thesis is divided into five chapters.

The first chapter introduces readers to the history of the concept of good manners, with the concepts of morality, public morality and public order, as well as with the rules of good manners and the actual concept of good manners. The first chapter still contains good manners as an interpretative and application rule and the principle of fair trade.

The second chapter is devoted to selected issues of individual civil rights. These issues are the following issues – a duty to maintain a divorced spouse, default interest, an usury, *laesio enormis*, further an objection limitation, a restitution, a penalty and an advertising and good fair competition.

The third chapter deals with the case law of the Supreme Court of the Czech Republic and the case law of the Constitutional Court of the Czech Republic. In addition case law, this chapter also deals with importance of good manners and a legal certainty.

The fourth chapter deals with good manners in a civil trial. First of all deals with the influence of true, but misleading arguments. It also discusses good manners as a tool in the hands of judges.

The final chapter presents a comparison of current legal regulations of the institute of morality and the case law on good manners in the Czech Republic and the Slovak Republic. It also deals with Law No. 89/2012 Coll., The new Civil Code, in an area of good manners.

In the end of this thesis I tried to think about the meaning and importance of good manners in today's modern society. In my opinion, good manners were very important in the past and have an impact today. Good manners are dynamically evolving along with human society and are therefore flexible and thus applicable in any time (but with a different meaning today, another tomorrow).

Dobré mravy - klíčová slova:

Dobré mravy

Aplikační a interpretační pravidlo

Good manners – key words:

Good manners

Application and interpretation rule